

Vallespir 12

REVISTA CULTURAL I LITERÀRIA

Editat pel Centre Cultural Català del Vallespir
Tercera Època - Hivern 2016

Pablo Picasso a Ceret, amb els seus amics al Gran Cafè

5 euros

Joan Maragall
Oda a Espanya

Teresa Rebull
Homenatge

Sergi Barba
La maternitat d'Elna

Isabel Tournon Casals
La nissaga musical Casals

CONSELL DE REDACCIÓ

Andreu Balent
Martine Berthelot
Josianna Cabanas
Joan Pau Escudero
Joan Iglesias
Xavier Luna-Batlle
Enric Loreto
Margarida Planell
Gentil Puig-Moreno (Director)
Miquel Sargatal
Maria Teresa Sinyol

Edita:

Centre Cultural Català del Vallespir
2, carrer Pere Camó
66400 CERET
g.puig-moreno@wanadoo.fr
Portal: www.vallespir.cat
Telefon: 00 33.468.87.60.90
Mòbil: 00 33.644.87.33.44

Disseny i Maqueta:

Teresa Sinyol (Figueres)

Impressió:

Coop. Gramagraf
08911 Badalona

Portada:

Picasso al Gran Cafè de Ceret, 1953
amb Jacqueline Picasso, Miette i
Pierre Brune, Consuelo Arrauz i
Srs Eudald i Capdevila
Jacky Photo - Ceret

Difusió:

Llibreries pàgina 31

Fotografies:

Magali Mas
F.Y. Gebel de Gebhardt
Fundació Maragall
Sergi Barba
Andreu Balent
Nathalie Zanolin
Montserrat Cailà
Dani Karavan, fotos cedides pel
MAM de Ceret
Col·lecció família Casals
Edgar Bardagué
Teresa Rebull, Fund. Campalans

Il·lustracions:

M Teresa Sinyol
J.L. Paillet, 2008
Pablo Picasso
Joan Vilamala (Auca)

Correcció:

Carme Pagès
Xavier-Luna-Batlle
Joan Pau Escudero
Joan Iglesias

Documentació:

Maria Grau (Univ. de Perpinyà)
Enric Loreto (Arles de Tec)

Suscripció:

Vallespir: 7 euros per número
Europa: 10 euros per número
Pagament per xec a l'ordre del
Centre Cultural Català del Vallespir
2, carrer Pere Camó
66400 CERET

ISSN: 1147-923X

Correu del lector 11

Des de Ceret. Deu anys ja que es va crear la revista Vallespir tercera època en català, a la iniciativa de Gentil Puig. Quina evolució de presentació i il·lustracions durant aquests anys! Gràcies a Andreu Balent descobrim el període obscur de l'ocupació alemanya i les xarxes clandestines que es varen organitzar als pobles fronterers com Ceret i Maurellàs. Era necessària la breu història de Ceret, i les excavacions efectuades a la porta d'Espanya, que han permès als arqueòlegs de descobrir el subsòl antic i donar-nos noves informacions sobre la ciutat a l'època medieval. He apreciat que la revista s'interessés no només a autors o artistes de renom, sinó també a la gent del poble, de la nostra terra del Vallespir com Francesc Llopis, paleta i esculptor autodidacte o Marcel Arnaudies darrer moliner de Reiners i escriptor. Desitjo que l'equip de redacció continuï la tasca per a la defensa i la promoció de la cultura i de la nostra llengua.

Roland Bruzy, exregidor d'ensenyament a Ceret.

Des de Barcelona. Quina sorpresa descobrir l'existència de la vostra revista; tant propers i no en sabíem res, de "Vallespir". Una presentació molt atractiva i uns continguts diversos. Tots els articles són d'interès i ja esperem impacients cada nou número per saber més sobre el Vallespir i la Catalunya del nord. Assenyalaria l'entrevista a la Sra. Mach de Tellet, en ser ella i la seva família els únics catalanoparlants del poble, els darrers legataris d'una herència mil·lenària. Quin valor té aquesta herència? Per als qui destaquen el valor de les forces que ho arrassen tot fins a l'extermini, diran que és la malaurada sort dels condemnats a desaparèixer. Per als qui som disposats a anar a contracorrent, el valor d'aquest llegat és incalculable. Un altre tema, les modalitats d'ensenyament del català de l'amic Puig. Crec que la primera modalitat "Iniciació", és una concessió mínima i que hauria d'arribar a tots els alumnes i no sols al 25%, en un territori tan català. I seria bo que tots els alumnes duguessin un exemplar de "Vallespir" sota el braç. El segon model "fileres biingües", sembla el més pragmàtic i amb més possibilitats de reeixir. La supervivència de la llengua semblaria garantida. El tercer model, la immersió de La Bressola/Arrels, que serien normals en un país normal, és un ideal encara llunyà. A parer meu, crec que la llengua emprada hauria de recuperar un "català històric", arrelat al territori i que compensés la fortíssima francesització; ara bé, tenint present que les formes diverses engrandeixen el patrimoni comú; res seria més lamentable que la velleta de Tellet o l'entranyable moliner de Reiners sentissin estranya la llengua escolar, després que han dut a terme, la tasca d'haver-nos preservat aquesta magnífica heretat.

Antoni Verdaguier (un amic barceloní del Vallespir).

Des de Sabadell (Vallès Occidental). Vaig entrar en contacte amb la revista VALLESPIR gràcies a haver trobat una vella amistat: en Gentil Puig, que em va oferir el núm. 11. És amb gran plaer que l'he llegida. Plaer multiplicat per una presentació molt acurada. Plaer i interès perquè, amb equilibri, aporta informacions i vivències, records i cultura, art i història. "Qui perd els orígens, perd identitat!", cantava en Raimon fa bastants anys. VALLESPIR contribueix a recordar els orígens i també a donar bases a la pròpia identitat. La divulgació seriosa de temes més llunyans i més propers en el temps aconsegueix aquesta funció. Ens fa conèixer allò que es va ser i allò que ara s'és i allò que d'altres pobles del món són. Això omple, de ben segur, habitants i visitants d'aquestes terres. Els peus arrelats i la mirada al futur, vet aquí una manera sòlida d'encarar la vida i projectar-se més enllà dels necessaris petits cercles quotidians. Esperem llarga vida a la revista.

Marta Ibáñez (professora de llengua catalana)

Des de Ceret. Els articles de la revista Vallespir sovint tenen, pel vallespirenc que sóc, un ressò familiar, com si, d'un cop d'aixada, em tocaven arrels profundes, per tal d'animar-les i conrear-les. Sant Guillem de Combrè és un lloc que conec més que el mal temps, i l'ermita té per mi olor de bolets i de coscolls, ara que el drac està vençut... El conte del pellot d'en Miquel Sargatal desperta records de «pellotaires», que anaven pels carrers de Ceret a comprar «pellots» i parracs, al temps de la meua infantesa. Em commou el burro de Cal Frare de Marcel Arnaudies, i la imatge del paleta i esculptor, Francesc Llopis, així com l'auca que en Joan Vilamala ens ha regalat. Les excavacions de la "font de la sardana" han evidenciat uns rastres de la ciutat medieval de Ceret, em fan pensar a la sorpresa dels excavadors de la font dels nou raigs, quan van traslladar la font al centre de la plaça, van trobar a sota terra una altra font, més antiga, que van instal·lar a l'era ara anomenada d'en Manel Puigferrer. Gràcies per desterrar i fer reviure tots aquests tresors amagats.

Marcel Pons dels Mariners del Canigó.

SUMARI

Hivern 2016

2 Correu del Lector:
R. Bruzy, A. Verdaguer, M. Ibañez, M. Pons

4 Paraules del director:

LITERATURA I POESIA

5 Poema del Pic de Garces
per Magalí Mas Ferrari

6 “La vaca cega” i “Oda a Espanya”
per Joan Maragall

8 “Palanques”
per Miquel Arnaudiés

10 “Joan Markeixanes”
per Miquel Sargatal

HISTÒRIA

12 El trofeu de Pompeu, via Domitia i via Augusta
per Jordi Castellví

14 La Maternitat d'Elna, cor de l'ajut humanitari
per Sergi Barba

16 Catalanisme, mestres i Alfons Mias
per Andreu Balent

18 Una casa portadora d'Història, al Voló
per Nathalie Zanolin

LA LLENGUA AL VALLESPÍR

19 Entrevista amb la Sra. Teresa Puig, de Reiners
per Montserrat Cailà

ARTS, PINTURA I MÚSICA

22 Exposició Dani Karavan al MAM de Ceret
per Nathalie Galissot

24 Casals, la nissaga catalana de música
per Enriqueta Touron-Casals

26 “La Sardana de la Pau” de Pablo Picasso, 1953
per Edgar Bardagué

27 Homenatge a Teresa Rebull
per Gentil Puig

CULTURES D'ARREU DEL MÓN

29 El basc o èuskar: una llengua antiga o de futur
per Xarles Videgain

32 L' Auca de Joan Maragall

PARAULES DEL DIRECTOR

Gentil Puig-Moreno

Què ens ha reservat aquest any 2015? A Catalunya, després de tantes eleccions, la del 27 de setembre va donar finalment una victòria a la coalició independentista *JUNTS PEL SÍ*. Després, les eleccions generals a Corts, el 20 de desembre, van canviar el panorama general i acabar amb el bipartidisme a l'Estat espanyol. Ara, hi haurà un nou govern de la Generalitat que, en 18 mesos, hauria de conduir el procés vers un nou Estat. Són moments decisius en els quals Catalunya podria obtenir la seva sobirania, o bé continuar en el marc d'un nou Estat espanyol, tot depèn ara dels propis catalans.

Des del Vallespir serem atents a tot el que vagi passant i, si hi ha una cosa segura, és que no hi ha volta enrere. El poble de Catalunya planteja a la resta de l'Estat espanyol uns reptes que aquest no pensava plantejar-se. Però, tard o d'hora, ell també, haurà de reformar la constitució, escollir entre monarquia o república, entre un estat federal o confederal si no vol perdre encara més pes a Europa. El model autonòmic va donar tot el que podia donar i no podia continuar com va ser pactat durant la transició democràtica fa més de 30 anys. Una segona transició sembla necessària a l'Estat.

En aquest context escrivim aquest número de *VALLESPÍR*. Una situació de canvi que tindrà repercussions diverses a Catalunya del Nord, i més al Vallespir, per la seva proximitat amb la Catalunya central. No podem ignorar el que està passant tant a prop, sobretot perquè la nostra revista sempre ha desitjat mantenir lligams de germanor amb els habitants de les comarques veïnes de l'Alt Empordà, la Garrotxa i el Ripollès.

Quin és doncs el contingut de *VALLESPÍR* núm. 12? Llegireu el poema «Oda a Espanya» del gran poeta modernista Joan Maragall, que ja era premonitori del que el poble de Catalunya està vivint avui. Hi trobareu les referències a la Maternitat d'Elna, al Museu d'Història del Voló, un homenatge a la cantant i gran lluitadora Teresa Rebull, o l'exposició Dani Karavan al Museu d'Art Modern de Ceret, que són unes mostres del nostre passat recent que palesen els profunds anhels de cultura i llibertat.

Comencem presentant uns relats vallespirencs dels nostres escriptors, Miquel Arnaudies, Magali Mas i Miquel Sargatal, i uns estudis històrics com el Museu de l'exili republicà al Voló, el Trofeu de Pompeu al coll de Panissars, junció de les vies romanes Augusta i Domitia, la posició de l'escriptor Alfons Mias durant el Front Popular i els anys 40, la desconeguda saga musical Casals, com també una entrevista a una persona gran, testimoni de la vida del poble de Reiners, la senyora Thérèse Puig.

Com és habitual la nostra revista *VALLESPÍR* presenta una cultura germana d'arreu del món (com ho hem fet amb el Quebec, Flandes, Escòcia, Bretanya, el País de Gal·les, etc.), per manifestar la solidaritat amb aquests pobles i el nostre interès per la seva història i la seva cultura. En aquesta ocasió, presentem un país germà, el País Basc. Un país molt diferent del nostre i, no obstant, molt proper, lligat a les mateixes contingències històriques que les nostres, i amb els mateixos desitjos de llibertat. Els bascos i nosaltres, els catalans, sabem d'on venim, i això és, sens dubte, la millor garantia per saber allò que realment volem. □

LA SENYERA DEL PIC DE GARCES

Magali Mas-Ferrari, 6 de setembre de 2013

Bandera catalana amorosa del vent,
La fresca tramuntana te bressa alegrement.
Sota el cel radiós o núvols esqueixats,
Vela d'or i vermell ballant sus del serrat.

El testament de sang d'en Guifred el Pelut
Senyor tan valorós fundador de l'escut,
Recorda al nostre cor l'origen del país,
La terra catalana bressol de paradís.

I per l'eternitat missatgera de pau
Alçada amunt del pal un dia molt suau
Pels joves catalans pujant amb els camins
Guarda't dels llampecs, temporals i remolins.

Senyera d'esperança l'ocellet cantarà
Una oda preciosa del país català,
De l'alba riallera al vespre ombrejat
Sempre seràs la guia de la nostra llibertat.

Refrany

Del cim del Pic de Garces ja se veu el Canigó,
La mar bella, les Alberes i la plana del Rosselló.
El sol que se passeja de l'ona fins la neu
Envolta d'alegria el país per tot arreu.

PIC DE GARCES

LA VACA CEGA

(a Poesies, 1895)

*Topant de cap en una i altra soca,
avançant d'esma pel camí de l'aigua,
se'n ve la vaca tota sola. És cega.
D'un cop de roc llançat amb massa traça,
el vailet va buidar-li un ull, i en l'altre
se li ha posat un tel: la vaca és cega.
Ve a abeurar-se a la font com ans solia,
mes no amb el ferm posat d'altres vegades
ni amb ses companyes, no: ve tota sola.
Ses companyes, pels cingles, per les comes,
pel silenci dels prats i en la ribera,
fan dringar l'esquellot mentre pasturen
l'herba fresca a l'atzar... Ella cauria.
Topa de morro en l'esmolada pica
i recula afrontada... Però torna,
i abaixa el cap a l'aigua, i beu calmosa.
Beu poc, sens gaire set. Després aixeca
al cel, enorme, l'embanyada testa
amb un gran gesto tràgic; parpelleja
damunt les mortes nines, i se'n torna
orfe de llum sota el sol que crema,
vacil·lant pels camins inoblidables,
brandant llanguidament la llarga cua.*

LA FAGEDA D'EN JORDÀ

(a Seqüències, 1911)

*Saps on és la fageda d'en Jordà?
Si vas pels volts d'Olot, amunt del pla,
trobaràs un indret verd i pregon
com mai més n'hagis trobat al món:
un verd com d'aigua endins, pregon i clar;
el verd de la fageda d'en Jordà.
El caminant, quan entra en aquest lloc,
comença a caminar-hi poc a poc;
compta els seus passos en la gran quietud
s'atura, i no sent res, i està perdut.
Li agafa un dolç oblit de tot el món
en el silenci d'aquell lloc pregon,
i no pensa en sortir o hi pensa en va:
és pres de la fageda d'en Jordà,
presoner del silenci i la verdor.
Oh companyia! Oh deslliurant presó!*

ODA A ESPANYA

(« Els tres cants de guerra »
a Visions i Cants, 1900)

*Escolta, Espanya, la veu d'un fill
que et parla en llengua no castellana;
parlo en la llengua que m'ha donat
la terra aspra:
en 'questa llengua pocs t'han parlat;
en l'altra, massa.*

*T'han parlat massa dels saguntins
i dels qui per la pàtria moren;
les teves glòries i els teus records,
records i glòries només de morts:
has viscut trista.*

*Jo vull parlar-te molt altrament.
¿Per què vessar la sang inútil?
Dins de les venes vida és la sang,
vida pels d'ara i pels que vindran:
vessada, és morta.*

*Massa pensaves en ton honor
i massa poc en el teu viure:
tràgica duies a mort els fills,
te satisfeties ~ d'honres mortals,
i eren tes festes ~ els funerals,
¡oh, trista Espanya!*

*Jo he vist els barcos marxar replens
dels fills que duies a que morissin:
somrients marxaven cap a l'atzar;
i tu cantaves vora del mar
com una folla.*

*¿On són els barcos? ¿On són els fills?
Pregunta-ho al Ponent i a l'ona brava:
tot ho perdreràs, no tens ningú.
¡Espanya, Espanya, retorna en tu,
arrenca el plor de mare!*

*¡Salva't, oh!, salva't de tant de mal;
que el plor et torni feconda, alegre i viva;
pensa en la vida que tens entorn:
aixeca el front,
somriu als set colors que hi ha en els núvols.*

¿On ets, Espanya? No et veig enlloc.

¿No sents la meua veu atronadora?

¿No entens aquesta llengua que et parla entre perills?

¿Has desaprès d'entendre an els teus fills?

¡Adéu, Espanya!

El poeta i escriptor català Joan Maragall i Gorina va ser la figura cabdal de la poesia modernista del tombant del s. XIX al s. XX.

Joan Maragall fou un membre destacat de la intel·lectualitat culta de la Barcelona de la Renaixença (1859-1893). És a dir, entre els primers Jocs Florals i el neixement del Modernisme (Art Nouveau). Maragall va fer una defensa de l'espontaneïtat i de la recerca de la simplicitat i desenvolupar la seva «teoria de la paraula viva». La seva obra poètica va ser la vessant literària més coneguda, si bé destaca també la seva producció en prosa, amb molts articles, assaigs, discursos i pròlegs. Com a periodista va col·laborar als diaris «Diari de Barcelona» i «La Veu de Catalunya» que van ser els mitjans que li van permetre projectar la seva opinió i una influència social. Va traduir al català obres de Goethe, Novalis i Nietzsche, i divulgar la literatura alemanya a Catalunya. En la vessant personal, Joan Maragall va ser un home d'arrels religioses i una forta implicació política. Amb la seva concepció de l'Iberisme va influir en una visió forta de Catalunya. Maragall cultivava moltes amistats, amb les quals mantenia una extensa correspondència com, per exemple, el filòsof Miguel de Unamuno.

JOAN MARAGALL

(Barcelona, 1860-1911)

PALANQUES

per Miquel Arnaudies i Martí, Ceret

La tia Maria perd les claus de casa almenys un cop cada setmana. A cada porta li pertoca una clau, això fa que de claus ne té un carretell. Com cada clau provada, obre pas sempre la bona porta, un dia, pensant tenir resposta al seu desatent, va tenir la bona idea, tant per no les perdre, com per s'assegurar de l'encaix de cada una amb el seu pany, dels hi penjar un cordill de teixit i de color diferent. La cosa podia funcionar per trobar de pressa la clau amb el pany corresponent, però poc que n'hi va haver prou per no continuar de les perdre.

- *Posa'ls-hi un escallí*, li va suggerir una veïna per se fotre d'ella!

I ho va fer!

Les claus se passegen pas totes soles. Escallins o no, si no les mou, poc que s'ouen.

S'amagaven a pertot arreu. A vegades, sense les cercar, les trobava sota una coixinera, dins una caps de farina o penjades al rebost al mateix ganxo que lo del botifarró o de *l'andiós*.

Havia entès que les perdia quan no les tenia pas a la seva vista. Un cop amagades vés tu a trobar-les! La solució per les tenir sempre davant del nas era dels hi posar ales. I ho va fer.

Era bonic, dins de la casa de les veure esbargir-se d'una banda a l'altra, de d'alt a baix, com uns papallols xipoters.

Un dia que la tia Maria va deixar la finestra de la cuina oberta, se'n van fúger.

Mai més han tornat.

Una música d'aquell temps

al mig de cantarelles endormiscades porten la veu d'una negror boirosa.

És que el rossinyol espanta la flor de primavera.

Tu creus la veritat.

Tu penses poder escapar-te del soroll de l'espinàs?

Potser una esgarripança de cel, blanquínos per ara, encendrà un cor que plora.

De quina boira parles?

El paper de l'espant, rojor d'una matinada sense

vent, faran paraules noves.

Dolçaines de tots colors.

Demà, segur les finestres se pentinaran.

Els peus tocaran pas a terra.

Les esperances se mouen dins engoliments amargats.

Una pell dura de tants d'anys s'escarvella.

El rajolí empenta l'orgull d'eixamplar el forat de la primera idea.

Somnis descuidats.

Les finestres, les mateixes, aiguatides d'il·lusions, ja no poden més tancar-se per força.

Iràs nu.

Poc que hi ha records d'aquells temps.

Teranyines sense històries.

Històries sense modos.

Focs atrevits.

Combats perduts, per l'altre perdulari canorga sense aima

que ni ho sap.

Fem companys.

Fem festa major d'una llesca de pa ja que només tu saps de què va.

Primer les branques seques.

Deixa fer les fulles seques.

La sardana ha canviat de so.

Nostàlgies de racó.

Fregits rescalfats.

Portarem pas dol.

- *Que fas tia?*

Remolini.

- *I per què fas remolins?*

Per passar temps.

Asseguda mig ombra mig sol, sota la figuera de casa a prop del galliner sempre obert, la tia Maria sembla atalaliar el seu aviram que poc que té menester de ser controlat.

Asseguda mig ombra mig sol, les mans creuades sus de la falda els dits grossos fan molinets. Per ara, sempre en el mateix sentit, girant cap a fora. Seria com si filbastava, com si cada punt engolia una idea passada per se la treure de qualsevol malestar de

mal pair. Mentre se fan i se desfan vores de llençols sense fi, s' aclareixen idees feixugues sense llum. La tia Maria parla poc; és a dir que mai no parla de la seva vida. És vídua de poc temps; s'ha de cuidar del bestiar, de l'hort, de fer treballar els quatre cirerers que li queden; s'ha de cuidar sobretot de la seva mare, la Sase, que ja és molt gran i que comença a perdre el calastró. Però això són figures d'un altre cistell. Per ara, nos estem amb la tia Maria que molina el temps. Pas per el fer passar més de pressa, pas per enyorament, pas per diluir angoixes o patiments... s'ha acabat l'espera, s'han acabat els somnis portats per la presència de l'altra... el cos jubilat prova de descuidar dolors nous, sense noms, sallits de gemecs verinosos i, per tant, discrets. El temps de la tia Maria ha triat graelles gruixudes per restar amorós i tranquil.

I tia? Sempre molines del mateix band?

Ah no! Quan són acabat d'un band, torni a començar de l'altre.□

La nit triga.

L'estiló té pas pressa.

Malgrat tot, les utopies són a tocar de mà.

A les palpentes

una mitja claror

esborra cansaments d'ahir.

Sort, el lilà i la seva olor

se casen solemnement

amb el got de vi blanc.

Quina sort de poder dir

amb el llenguatge de la merla:

" Espia-me qui sóc;

recorda-te de lo que eri

ja que me perdes per sempre més".

Poc que hi poden haver enyorances.

La primera rata panera

sallida de diades sense sol

vindrà a seure a la meva falda

per cantar l'orgull de s'espletir.

Espelmes embruixades. Cels de temporals

gloriosos i sanitosos.

Demà.

Demà el paladà tindrà

feina per acostar-se.

Per ara, baixem escales;

cada graó porta el seu patiment

i les seves esperances.

Se pot lligar demà amb el soroll de cada pas?

Ja està.

Fa nits.

Pas ben bé nit.

Un tros de lluna, ni tu, ni vós,

prova de despertar la lluern endormiscada.

La rata panera ho barreja tot.

Tots els blaus volen dir la mateixa cosa.

I, pintada de blau,

això ja no és més la camisa de nit de la tia Maria.

Farem lo que sabem fer de millor.

Les carreteres s'eixamplen:

no hi ha cap obligació de posar nom a cada cosa.

L'ocell pelut

amb vergonya

piuleteja

la virtut d'un cos lliure.

Que n'és de bonica la cançó

de l'aigua enlluernada!

Les punyetes passen.

La música suau, una altra, se posa

amb determinació

al servei de polls revinguts atudats.

Retrat de **JEAN MARQUEIXANES**

per Miquel Sargatal

Com es pot ser català avui a les terres del nord? Sobre aquest tema de la nostra identitat, Miquel Sargatal ha escrit una sèrie de retrats que posen en evidència maneres diferents de viure la catalanitat. En aquest número publiquem el retrat d'en Jean Marqueixanes, un home qualsevol que ha triat una de les solucions possibles, que és la negació de la identitat pròpia.

Joan Marqueixanes era català de soca i rels. Però, quan se li preguntava sobre allò dels seus orígens, sempre contestava la mateixa faula: era francès, deia, francès fins a les ungles dels peus i, de tota manera, ni tant sols entenia per què se li feia tal pregunta. Cal dir que havia viscut molt als afores de París i és clar, allà, el seu nom *Marqueixanes*, la gent no el veia clar. Més d'una vegada hom li havia demanat si venia de Grècia o algun país semblant i ell duia la mosca i, tossut, responia que no, que era francès de debò i prou! Justificava la seva identitat amb una mena de rudesia obscura, les dents gairebé a fora, com si hagués de defensar la seva capa. «Jean Marqueixanes» deia, marcant exagerament aquella X afrancesada, pronunciada *Marquiksan* que assenyalava (almenys, ho pensava ell) la seva naturalitat francesa. Considerava el català, la seva llengua materna, amb un xiquet de menyspreu, veient-lo com una etapa necessària (i, a més a més, poc confessable) del seu recorregut intel·lectual que l'havia dut cap al francès, «la langue des Lumières», com acostumava a dir. A força de fer mots encreuats, cada diumenge a la tarda, al seu bloc de pisos, i d'espiar *Les xifres i les lletres* a la tele, s'havia convertit en una espècie de *maître* Cappello¹, versió rossellonesa, molt avesat a l'art d'encalçar les faltes

d'ortografia o de sintaxi. De tant en tant, però li venia el mal del país. Llavors es tornava vagament enyoradís; tenia al cap ple de pardals i anava a la feina de recules. El seu malestar, però, no li venia pas sols d'aquella nostàlgia passatgera, sinó que també era causada per aquella part d'ell mateix que havia relegat a l'oblit. Al despatx, xerrava pels descosits amb col·legues (treballava a correus, a Noisy-le-Sec), parlava de les properes vacances que li trigaven tant. «On ireu, aquest any, li demanaven (en francès, és clar). – Baixarem cap al sud. – A la Costa Blava? – No, cap a la regió de Perpinyà, - deia. Perpinyà, on és això, exactament? Cap Espanya, no?» Justa la fusta! I, el cap cot, la veu fluixa, Marqueixanes deixava anar un «sí» gairebé audible, que hauria hagut de li fer caure la cara de vergonya.

Quan jo el vaig conèixer, acabava de jubilar-se. Havia tornat al seu poble de Sant Llorenç de Cerdans i s'havia instal·lat a la casa pairal. Els pares feia temps que havien anat a sopar amb Sant Pere i ell doncs vivia allà, al barri de la Sort, a quatre passos de la capella, amb la seva dona, la Yvette, que era originària de Picardia. Aquest trasllat, però, no havia canviat gaire la seva manera de viure. Continuava fent mots encreuats cada vespre, tot mirant *Les xifres i les lletres*, cada vespre, a la tele. Tot

i que vivia al carrer de la Sort, a un poble típic de l'Alt Vallespir, això del català no arribava a formar noves connexions en el seu cervell. Així continuava com ho havia fet sempre, entossudint-se per exemple amb el seu «monsieur Marqueixanes», quan es presentava a algú, cosa que deixava generalment la persona parada, amb un pam de boca oberta. I com que, a més a més, parlava amb accent punxut, la gent de Sant Llorenç va acabar per se'n riure. El dia on Marqueixanes va saber que existia un club d'*scrabble* al poble, es va afanyar a buscar el número de telèfon a *internet*, i va trucar de seguida al president, el senyor Hermann. A partir d'aleshores va passar unes quantes tardes a la setmana al club, amb persones que eren com ell, «nouvinguts» instal·lats a la rodalia, trencant-se el cap per confegir mots llargs i complicats, tot parlant punxut.

Les coses, però, van començar a canviar quan es va fer company d'en Joan Fita, que era un d'aquells «senadors» que s'havien apoderat del banc de la plaça del *Sindicat*. Aquesta venerable societat li va obrir els ulls a poc a poc a la vida catalana del poble. Un company d'en Fita, el «senador» Marrot, li va contar fil per randa la història de la seva pròpia família, anècdotes que Marqueixanes ell mateix ignorava a vegades, i és a partir d'aquell moment que va deixar l'*scrabble* per dedicar-se a la creació del seu arbre genealògic. Va descobrir molt aviat que si venia del Conflent per la banda del pare (com se'n malfiava en realitat, en vista del seu nom), tenia una ascendència que venia de la banda de Maçanet de Cabrenys, i això el va pertorbar un cert temps. Tot xerrant i conversant, assegut allà, al banc del *Sindicat*, se li van fer familiars esdeveniments cèlebres de la nostra història, com per exemple la insurrecció de la gent de Sant Llorenç contra els saliners² o allò de la frontera salvatge i dels trabucaires, i de cop i volta li va semblar que s'anava esqueixant aquell vestit de respectabilitat hexagonal que s'havia tallat de jove, mentre entreveia confusament una altra realitat més obscura, familiar i desconeguda alhora, que semblava voler treure el cap. És en aquest moment que li van diagnosticar un càncer de fetge. La malaltia era força avançada, els va explicar el metge, i només tenia tres o quatre mesos de vida. Quan el

van portar a casa estava gairebé moribund. Va començar a delirar immediatament després. Desvariejava sobretot el matí, a punta de dia, i el vespre, a la posta del sol. Cridava la seva mare. Ho feia en català, com quan era petit i s'espantava amb les ombres de la cambra. «Mare, mare, on ets? Vine a costat de jo...» A vegades, cridava com un boig: «Mare, te'n vagis pas ! Resta aquí una estona, tinc por...» La Yvette, que no entenia res, no sabia què fer.

Marqueixanes va morir dimarts 5 de febrer de 2010 a les sis del matí. La seva cara es va sobtadament relaxar i una pau estranya va baixar del sostre, embolcallant tota la cambra. Amb un fil de veu gairebé imperceptible, va murmurar penosament: «Ara tot va bé, mare. Ja vinc, trigaré pas gaire...» Van ser les seves darreres paraules. Va aclucar els ulls i se'n va anar a l'altre món. □

NOTES:

1- Maïtre Cappello, el famós lexicòleg especialista dels mots encreuats.

2- Els saliners: els funcionaris de la gabella

ENTRE GÀL·LIA I HISPÀNIA, EL TROFEU DE POMPEU

Ahir, monument frontera, avui monument de retrobament

per Jordi Castellví

Des de l'Antiguitat tardana s'havia perdut el record de la localització del trofeu de Pompeu. Aquest monument va ésser erigit per aquest general victoriós designat per Roma per a esclafar la revolta dels habitants de la Península en rebel·lió contra el Senat romà. Escollí l'actual coll de Panissars per a construir el seu trofeu que marcava el límit del país reconquerit al pas de la via romana (unió de les vies Domitia i Augusta) que unia Gàl·lia i Hispània (71 aC). Durant tota el període romà, el monument serví de punt de referència frontera entre les dues administracions, de la Gàl·lia Narbonesa i la Hispània Tarraconesa. Als segles IV i V dC, per a respondre a les temptatives d'invasió de la Península per exèrcits a sou d'usurpadors i després de tropes germàniques, es van construir les fortaleeses de les Cluses o Clausurae amb els materials constructius de l'antic trofeu. I així el monument va servir de pedrera i va ser ràpidament despul·lat de tot el seu parament de carreus de pedra sorrenca. D'aquesta manera el nom, la funció i fins el record de les ruïnes van desaparèixer de la memòria col·lectiva local.

Calgué esperar els erudits dels segles XIV i XV, que redescobriren els textos dels autors grecs i romans,

per a tornar a parlar del monument de Pompeu. Però la qüestió de la localització del trofeu quedà sempre una problemàtica local dins la gran història del món romà. Fins i tot, el problema es plantejà sobretot al moment de les guerres entre els reialmes de França i d'Aragó, i després de França i d'Espanya, als segles XV, XVI i XVII. Efectivament, tant per als catalans, per als espanyols com pels francesos, trobar les ruïnes del monument hauria donat el lloc on passava la frontera entre Gàl·lia i Hispània. I per a tota aquella gent, les fronteres dels reialmes de l'època moderna havien de correspondre a aquelles de les antigues nacions de l'Antiguitat. Així, a excepció d'alguns erudits molt a prop dels textos, la majoria dels altres proposaren unes teories per a defensar la integració del Rosselló dins Espanya; explicaren que com el trofeu se situava al Pirineu, s'havia de cercar entre la Fenolleda, la Corbera i Leucata, puix que aquestes muntanyes eren una branca del Pirineu. Però, al moment de les discussions sobre el Tractat dels Pirineus per a fixar la frontera entre França i Espanya (1659-1660), el treball històric de l'arquebisbe francès Pierre de Marca fou tan remarcable que quasi tothom acceptà fixar la frontera pels colls del Pertús i Panissars, perquè Pierre de Marca havia designat uns fonaments

VISTA GENERAL DE LES RUÏNES DEL COLL DE PANISSARS: VIA, TROFEU I PRIORAT SANTA MARIA. FOTO DE F. Y. GEBEL DE GEBHARDT.

medievals a la vora de la carretera del coll del Pertús com els del trofeu.

Pel que fa a les vertaderes ruïnes del trofeu, van ser descobertes el 1984, és a dir tres segles més tard, al coll de Panissars, pas del Summus Pyrenaeus des de l'època de Pompeu fins a la fi de l'Antiguitat. Aruïnat al segle V dC, el jaciment fou reocupat a l'alta Edat Mitjana per una població pagesa que hi va instal·lar unes sitges de grans, excavades dins la roca a l'interior de les ruïnes romanes. Després, cap a l'any 1011, els monjos d'Arles de Tec hi van construir una església dedicada a Santa Maria. Al final del segle XI, el lloc esdevingué un priorat dependent de l'abadia de Ripoll. Les guerres de fronteres (segles XVI i XVII) van precipitar l'abandó del poble, fins i tot del priorat. Al final del segle XVII, tot el lloc era un munt de ruïnes i serví de pedrera per a l'edificació del castell de Bellaguarda. Les ruïnes d'aquests dos edificis (el trofeu i el priorat) són situades al coll de Panissars (333 m), avui com a l'època romana, part al Rosselló, part a l'Empordà.

Només resten del monument de Pompeu dos basaments paral·lelipèdics d'alçada desigual, tallats dins la roca a banda i banda de la via romana que creuava el coll. El basament oriental ha conservat una part del parament de carreus sorrencs. Els fonaments dels dos basaments tenen entre 30,765 i 30,915m de llarg per 15,530 a 16,066m d'amplada; el conjunt dels basaments i de la via del mig cobreix una àrea de 36,70 x 30,84 m, molt proper de la raó clàssica de 120 x 100 peus romans (1 peu = 0,2963 m), sigui 35,55 x 29,63 m. L'alçada conservada del basament més alt (l'occidental) és de 6,40 m damunt de la via. A l'interior de cada basament també s'obren uns fonaments amb la forma d'una U, oberts cap a la via, que delimiten una nova àrea de 22,40 x 18 m corresponent a un pis de 75 x 60 peus de façana (21,90 x 17,52 m). Aquest plànol ofereix la possibilitat de restituir un monument de dos nivells: el trofeu que va fer construir Pompeu el Gran al cim del Summus Pyrenaeus.

Segons Cassius Dio (segles III-IV), Juli Cèsar va passar al mateix lloc (49 aC), va respectar el monument del seu rival i s'acontentà de fer construir un simple altar dedicat probablement a Venus. Hi ha, costat Empordà, uns fonaments excavats al sudoest del trofeu, que podrien ésser els de l'altar...

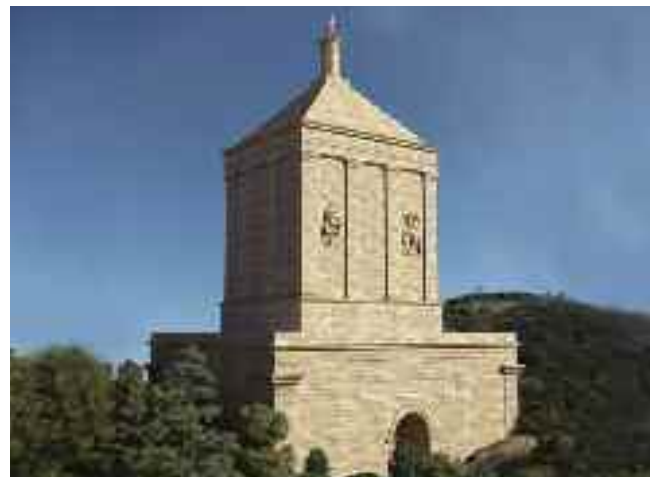
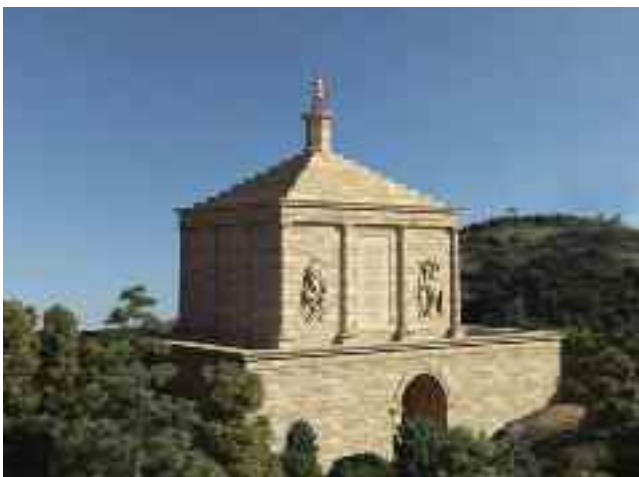
Els autors antics que van fer menció del trofeu són Sal·lusti, Strabó, Plini el Vell, Cassius Dio i Exuperantius. En quant a la historiografia de les excavacions, cal dir que la filòloga belga, Marie-Louise Blangy, de Riunoguers, es va interessar a les pintures de l'església cap als anys 70 i va demanar l'ajut del municipi del Pertús i de l'associació Rempart per a treure de les ruïnes els murs de l'antic priorat. A la demanda de la DRAC del Llenguadoc Rosselló, jo vaig tenir la sort de sondejar el sector nord el 1984 i van sortir de terra els primers carreus de pedra sorrenca romans, carreus dels quals Joan Tocabens i el seu germà, del Pertús, en guardaven el record per haver excavat a l'entorn del 1956 sense pensar aleshores que podrien ser els indicis d'un monument romà.

Les excavacions es van programar del 1985 fins al 1993, amb intervenció de col·legues catalans de Girona i Barcelona, Dr Josep Maria Nolla i Dra Isabel Rodà, del 1990 al 1993. Junts, excavadors del Nord i del Sud hem pogut acabar l'excavació del jaciment de Panissars el 1993. Junts, vàrem publicar la monografia de la part romana dins la revista Gallia. Junts sempre treballem a la divulgació dels coneixements sobre aquest lloc carregat d'història i per a nosaltres, d'una història comuna...□

Bibliografia

G. Castellvi, J.-M. Nolla, I. Rodà, (dir.), *Le trophée de Pompée dans les Pyrénées (71 avant J.-C.)*, col de Panissars, Le Perthus/Pyrénées-Orientales, La Jonquera, Haut Empordan, 58e sup. Gallia, CNRS, Paris, 2008.

RESTITUCIÓ BAIXA I ALTA DEL TROFEU DE POMPEU, SEGONS ELS TREBALLS DE J.L. PAILLET (2008).

LA MATERNITAT D'ELNA,

cor de l'ajut humanitari a la infància

per Sergi Barba (Traducció GPM)

Si existeix un lloc emblemàtic d'ajut als infants víctimes de la guerra, aquest és el de la Maternitat suïssa d'Elna. Va ser creada no només per a preservar la vida ans també per a donar-la. Els nadons que hi van néixer, van trobar-hi un món humà, lluny de l'horror dels camps de concentració dels entorns i dels durs camins de l'exili.

Quan Elisabeth Eidenbenz assisteix, el desembre de 1939, al primer naixement al castell d'en Bardú que acabava de llogar i de restaurar per a fer-ne una maternitat, ja tenia una certa experiència de l'ajut humanitari. D'abril a setembre de 1939, ja havia aconseguit de fer néixer 33 infants al castell Portells del poble de Brollà en el qual era instal·lada una primera maternitat amb *l'Ajut suís als Nens d'Espanya*, l'organització per la qual treballava. L'acció duta a terme al Rosselló era

la continuació lògica de la que havia començat a Espanya durant la guerra. Elisabeth va arribar-hi el febrer del 1938 a la demanda dels seus amics protestants de l'*Ajut suís*. La jove mestra, filla d'un pastor, només pensava quedar-hi la durada de les seves vacances. Però no se'n tornarà i es dedicarà el restant de la seva vida a l'acció humanitària. Quan va arribar a Burjassot (a pocs kms al nord de València) l'organització ja havia instal·lat d'ençà d'un any el seu centre d'operacions. Rodolfo Olgiati, secretari general d'una organització pacifista, el «Servei Civil Internacional» arriba a Espanya per a observar la situació i preparar una acció humanitària. Al seu retorn a Suïssa, va reunir un conjunt d'associacions que pren el nom d'*Ajut Suís als Nens d'Espanya*.

Per l'abril del 1937, via El Pertús-La Jonquera, el primer convoi de 4 camions, amb el nom de l'associació, arriba a Burjassot. Des d'allà sortiran els equips vers la capital, sotmesa als bombardejos franquistes. A la vigília de la batalla de Madrid, anunciada com a decisiva per la victòria de Franco, el govern republicà decideix, el novembre del 1936, de replegar-se a València. Malgrat una força militar inferior, Madrid resisteix. Però la població viu unes hores difícils, no només a causa de les bombes, sinó també per la penúria dels bens més elementaris, queviures, roba d'abric, refugis. Podem imaginar fàcilment la immensa tasca a la qual era confrontat l'*Ajut Suís*. A principi de maig del 1937, els primers camions van sortir cap a Madrid carregats de queviures i de tot allò que era necessari per administrar un centre obert en un antic convent. Els camions se'n retornaven carregats d'infants cap a València i eren confiats a les autoritats que els reunia en unes colònies. Tres setmanes després l'*Ajut Suís* havia efectuat 900 evacuacions i 600 infants.

MATERNITAT D'ELNA
FOTO DE SERGI BARBA

A Suïssa l'organització va llençar una subscripció per a sostenir l'esforç de l'*Ajut Suís* alhora que es desenvolupava un fort moviment d'adhesió, i els apadrinaments d'infants per famílies suïsses. El 31 d'octubre del mateix any, el govern de la República es desplaçava a Barcelona. Era l'anunci del reflux de l'Espanya republicana vers l'exili. L'*Ajut Suís* reforçava la seva acció, i es concentrava sobre Madrid i Barcelona mentre que Burjassot servia de dipòsit per als productes dels Quakers americans, arribats al port de València.

A partir de gener de 1939 comença l'èxode massiu. El 31, un convoi de l'*Ajut Suís* surt de Catalunya i passa a França amb 82 infants apadrinats a Suïssa i fa etapa a l'*Hôpital St-Louis* de Perpinyà. Elisabeth Eidenbenz, que era a Madrid, surt d'Espanya passant per Hendaya poc abans que

la seva organització fos prohibida pel nou Estat franquista. A partir d'aleshores l'*Ajut Suís* centraria la seva activitat al Rosselló. Entre els refugiats, hi havia moltes dones i infants perduts sobre les carreteres de l'exili i amb la por d'acabar en els camps de concentració. Karl Ketterer,

un dels primers conductors voluntaris de Burjassot, va demanar a Elisabeth Eidenbenz de continuar, com ho feia a Madrid, d'assistir les que més ho necessitaven, és a dir, les dones embarassades. Primer es va crear la Maternitat a Brollà, i després del seu tancament, la d'Elna al castell d'en Bardú. De 1939 a 1944, 595 infants hi van néixer (entre els quals jo mateix). Durant tots aquells anys, Elisabeth Eidenbenz va dirigir la Maternité amb fermesa, sabent imposar-se a l'autoritat pública i militar per a la protecció de les mares i els infants. Ho vigilava tot, el bon funcionament de la maternitat però també la distribució de queviures als camps on anava sovint per a fer-ne sortir les dones embarassades.

A partir de gener de 1940, quan esclata la Segona Guerra mundial i els desplaçaments de poblacions provinents del nord, l'organisme de l'*Ajut Suís als nens d'Espanya* esdevé el *Secours Suisse aux Enfants* (SSE) que rebrà els fons del *Comité Internacional d'Ajut als Refugiats* i l'ajut del *Secors dels Quakers americans* amb seu a Marsella. La SSE proveirà el bé més preciós, la llet, des de Suïssa, amb d'altres queviures, com l'arròs, el formatge, les pastes, les conserves, els fruits secs, etc.

Suïssa, per compensar la seva «neutralitat integral» farà de l'acció l'humanitària un altre eix de la seva política. La Confederació helvètica tractarà que la Creu Roja s'uneixi a la SSE. El gener del 1942, la fusió

SSE-Creu Roja Suïssa és realitzada. La nova associació, esdevé la *vitrina humanitària* del país, té tota la llibertat d'acció perquè és controlada per Suïssa. Així la Maternitat d'Elna beneficia del més mitjans, però Elisabeth Eidenbenz ha de respectar una neutralitat absoluta front a les autoritats. Era difícil de guardar el silenci, quan com ho diu Maurice Dubois, responsable regional del SSE, *Hi havia detencions al nostre entorn, ja sigui jueus o comunistes i persones sospitoses per al règim*. Elisabeth Eidenbenz va haver de guardar el silenci, però mai no va tancar els ulls. Malgrat un treball molt pesant va posar-se al servei de les mares jueves perseguides per a salvar-les de la deportació.

Li calia molta energia per a fer front a totes les tasques de la Maternitat.

Podia comptar sobre el personal d'infermeria, vingut de Suïssa, que treballava nit i dia sense descans per als parts i les cures a les mares i als nadons. Els republicans, homes i dones, que provenien dels camps, eren feliços de treballar a la bugada, la cuina o l'hort. A més, calia acollir les futures mares que arribaven al castell. Cada dia, Elisabeth

havia d'acollir entre 80 a 100 persones. També s'ocupava de les dones i els infants dels camps, i de la distribució de queviures i sobretot de la llet al camp d'Argelers. Aquest treball excepcional d'Elisabeth Eidenbenz d'ençà de 1939, va cessar l'abril de 1944 per ordre dels alemanys. Li van donar 3 dies per abandonar Elna i trobar una altra residència. La va trobar, per un temps, a Montagnac a l'Aveyron. Després de la guerra, perseguirà a Àustria el seu treball humanitari.

La Maternitat suïssa d'Elna va ocupar un lloc eminent en el dispositiu de socors als infants durant els anys de la guerra. Gràcies no només al seu rol pioner, al seu incansable treball, a la seva organització, a la seva força exemplar, però també i sobretot a Elisabeth Eidenbenz que en va fer un símbol de resistència contra la persecució i la barbàrie. □

Bibliografia

- *La conexión Burjassot*, Luís Manuel Expósito Navarro, Plataforma de Burjassot por la III República, 2011
- *Femmes en exil, Mères des camps*, Tristan Castanier i Palau, Ed. Trabucaire, 2008
- *De la frontière aux barbelés, les chemins de la Retirada 1939*, Serge Barba, Trabucaire, 2009
- *La Maternitat d'Elna*, Assumpta Montellà, Ara Llibres, 2005

CATALANISME, MESTRES I ALFONS MIAS

Fundador del moviment "NOSTRA TERRA" (Anys 1930)

per Andreu Balent

Als anys 1930 Alfons Mias (1903-1950)¹, fill de Palaldà (Vallès-espí), va ser un dels renovadors del catalanisme a la Catalunya del Nord. La seva actuació s'ha de relacionar amb l'espelliment de la cultura i de la llen-

gua catalanes durant els anys de la Catalunya republicana (1931-1939). L'arrelament social i polític del catalanisme que es va experimentar va ser trencat per la victòria del franquisme. A principi dels anys 1930, Mias, home lligat fins aleshores a les ideologies més conservadores i clericals del nacionalisme francès havia canviat de postura, impressionat per un catalanisme progressista, republicà que, en part, va descobrir amb el seu casament amb una empordanesa. Va fundar, a la Catalunya del Nord el moviment Terra Nostra i la revista dels mateix nom que van atreure gent nova, joves, sobretot. Uns quants eren d'idees esquerranes. Després del 1940, però, Mias va tornar a les seves arrels dretanes i es va aproximar del règim de Vichy i, més endavant, manifestà simpaties pels alemanys, presents al Vallespir des del novembre de 1942 i odi pels resistents que considerava com a terroristes i comunistes. Hem explicat en una publicació anterior² la seva trajectòria durant aquells anys i com va fugir el 1944 a l'Espanya franquista que des de 1939 continuava (aixafant) erradicant la catalanitat.

Voldríem, però, mostrar una altra cara d'un home amb una personalitat complexa que no vacil·là, els anys 1930, a relacionar-se amb gent d'esquerrres que tenien simpaties o conviccions catalanistes. Treiem del seu *Dietari* inèdit, algunes informacions força interessants.

La relació amb Marianne Gaillarde³ (1875-1964), va ser, aparentment, la més sorprenent. Nasca a París, filla d'un militar amb arrels cerdanes, el seu pare, Eduard Gaillarde (1843-1897), era nadiu de Porta.

Es va casar el 1900 amb un militar perpinyanès Lleó Comignan (1873-1916)⁴. Marianne va tenir un gran influència sobre el seu marit. Militar d'esquerrres, adherit de manera oficiosa al Partit socialista, va fer part del grup d'oficials que amb el pseudònim de Rossel (nom de l'únic oficial superior que s'adherí a la Comuna de París i que va ser afusellat el 1871) informà (1909-1911) Jean Jaurès que anava escrivint una de les seves obres *L'Armée nouvelle*. Quan el seu marit va fer de lloctinent a Vannes a la Bretanya, Marianne Comignan es va interessar a la cultura del país, publicant llegendes bretones (dos títols a la Biblioteca nacional de França). Algun tropisme nord-català havia de tenir, perquè, després de la mort del seu fill, el 1928, s'instal·là a Perpinyà on la trobem al principi dels anys 1930. Militant activa del Partit socialista, almenys des de 1907, Marianne es distingí per un activisme pacifista i feminista alhora. Durant la guerra va ocupar càrrecs dirigents fins el de la secretària federal de l'Eure-et-Loir el 1917. El novembre de 1916, però, el seu marit va ser mort al cap de la seva companyia.

A Perpinyà, la vídua Comignan fou molt activa, sempre dins la mateixa línia: socialisme, feminisme i pacifisme intransigent. Participà a la direcció federal de la SFIO sent una destacada propagandista. Fundà un cercle de dones, *Les Catalanes* del qual va ser pre-

sidenta. El 1933, inicià unes relacions amb Alfons Mias, el març de 1933, amb un intercanvi de correspondència que Mias esmenta al seu *Dietari*. Marianne confirmà, el 18, que el vindria a visitar el 2 d'abril a Palaldà amb uns amics. Hi va anar amb un mestre d'escola catalanista (es tractava de l'Antonin Pagès, mestre a Sant Nazari, activista d'extrema esquerra, era un dels animadors de l'*École moderne* el moviment pedagògic d'inspiració llibertària fundat per Célestin Freinet (1896-1966). A l'abril de 1933, el 22 i el 24 de març el *Dietari* de Mias esmenta dues visites de Marianne a Palaldà: el 24 vingué amb l'autobús de *Les Catalanes* que ostentava una senyera. El 1937, sabem que Marianne Comignan s'havia adherit a Nostra Terra. Nogensmenys, aquesta adhesió, era el signe que l'activista feminista de la SFIO compartia els objectius i els ideals de Nostra Terra. Més enllà significava que a les files de les esquerres tothom no s'adheria al «jacobinisme». Ben reveladora, també és l'entrada del 25 de maig de 1938 del *Dietari* de Mias, aquell dia, va anar a escoltar una conferència del Sr «Bellver», diputat per Barcelona al Casino dels Banys. El parlamentari explicà «la situació angoixosa dels infants i de les mares». Fou la Sra. Comignan que presentà a Mias el diputat Bellver⁵. Una altra entrada del *Dietari* revela l'interès de Mias per un acte de solidaritat amb la Catalunya en lluita contra el franquisme, solidaritat promoguda per les esquerres nord-catalanes. Anticipant amb el període dels anys de la guerra, assenyalem que Mias, el 1944, el dia de la festa de l'alliberament de Palaldà, no acceptà el retret d'en Barde, unes paraules que provocaren la seva fugida cap a l'Espanya franquista.

Hem vist com Marianne Comignan es relacionava amb Pagès, un mestre sindicalista, militant de l'esquerrana Federació unitària de l'ensenyament afiliada a la CGTU, i no al SNI (CGT), més moderat. Aquest jove mestre fou amb altres sindicalistes afiliats a partits d'esquerra -Lluís Torcatís (1904-1944), comunista i resistent; Domènec Parsuire (1903-1981), afiliat a la SFIO i francmaçó); Francesc Montagut (1911-1986) socialista- dels que manifestaren interès pel català. Parsuire i Montagut es van fer socis del moviment Nostra Terra. Es van manifestar com a catalanistes als anys 1970 i 1980 i van escriure en català algunes obres literàries. Torcatís va ser, el 1937, un dels organitzadors de la festa de la tradició catalana (de les joventuts comunistes) al velòdrom de Perpinyà al qual va convidar Mias. El 14 d'abril de 1933, pensant als seus nous amics sindicalistes de l'*École moderne* Mias escrivia, esmentant una carta d'en Pagès, que aquest darrer «convocarà els mestres del seu sindicat a fi de veure si n'hi ha alguns que s'interessen al moviment catalanista». En va trobar alguns entre els socis del moviment Freinet i uns altres -Josep Medina (1910-1975) i Lluís Bassède

(1914-1981)- que serien uns militants destacats de Nostra Terra i redactors de la revista. El *Dietari* revela el nom del mestre capdavanter d'aquella actitud catalanista en un medi social poc favorable. Sabem que en una generació anterior, Lluís Pastre (1863-1927)⁶, mestre de l'ensenyament públic, havia estat un destacat catalanista de la *Belle Époque*.

Els contactes d'Alfons Mias amb Marianne Comignan i amb els mestres del moviment Freinet ens mostra una altra cara de la seva personalitat i de la seva acció en favor del català i del catalanisme a les comarques del Nord. El conservador cristià de tarannà «carlí» havia entès que gent d'esquerres podien coincidir amb ell, com això passava al Principat republicà que tant el fascinava. Alhora descobrim les preocupacions catalanes d'uns quants mestres suposadament valedors del jacobinisme. Sabem que això passà a d'altres zones lingüístiques de l'estat, a la Bretanya, per exemple, amb un mestre de primera ensenyança com Yann Sohier (1901-1935), el pare de la destacada historiadora Mona Ozouf. També Mias va aconseguir aglutinar darrera seu i al si de Nostra Terra altres persones d'esquerres provinents d'altres medis socials. Descobrim una esquerra no centralista ni «jacobina», ans que compartia uns ideals que venien de les tradicions federalistes o del «comunalisme» descentralitzador de sectors del socialisme francès del segle XIX, de la Comuna de París en primer lloc.□

NOTES

1 Sobre Alfons Mias: Pierre GRAU, *Introduction à l'étude du problème national catalan en France : Alfons Mias et l'origine de "Nostra Terra"*, Université de Montpellier III "Paul-Valéry", 1981; «Quand les Allemands courtoisaient les catalanistes du Nord: un témoignage inédit et son contexte», *Lengas*, Université Paul-Valéry – Montpellier III, Montpellier, 2001, pp. 77-101.

2 Andreu BALENT, «Alfons Mias (1903-1950). El fundador de Nostra Terra durant la Segona Guerra Mundial», in Òscar JANÉ & Xavier SERRA (eds.), *Ultralocalisme. D'allò local a l'universal*, Catarroja, Figueres, Perpinyà, 2013, 175 p. [pp 133-174].

3 Andreu BALENT, notícies biogràfiques de Marianne Comignan a les obres següents: *Dictionnaire biographique du mouvement ouvrier français* (Jean MAITRON, Claude PENNETIER, dir.), tome XXIII, París, Éditions ouvrières, 1984, pp. 118-119.

4 Dos articles nostres estan sota premsa: «Léon Comignan (1873-1916) officier perpignanais informateur de Jaurès pour la rédaction de *L'armée nouvelle*», *Le Midi Rouge*, 26, 2015; «Un parcours singulier: Léon Comignan (1873-1916) officier perpignanais collaborateur de Jaurès, mort au front», *Bulletin de la Société agricole scientifique et littéraire des Pyrénées-Orientales*, 2015.

5 Podria ser Faustí Vallvé i Pallisé, diputat per Barcelona ciutat a les Corts elegit el 1936 com a candidat del Partit republicà d'esquerra.

6 Vegeu la tesi de Lluc Bonet: *L'instituteur Louis Pastre (1863-1927) : le catalan et l'école en Roussillon de 1881 à 1907*, tesi de doctorat, Montpellier III.

UNA CASA PORTADORA D'HISTÒRIA

per Nathalie Zanolin,
en nom de l'equip del Voló que porta el projecte

La Casa d'Història del Voló, oberta des de fa un poc més d'un any, té com a objectiu la recuperació de la memòria històrica dels volonencs i les volonenques. És també un lloc de trobades i d'intercanvis, suscitats per la vocació transfronterera del Voló. L'ajuntament, l'Oficina de Turisme, la mediateca i la Casa d' Història, és a dir, l'espai cultural "Teresa Rebull" i l'associació Aspavarom del Voló, treballen junts per la valoració de la memòria històrica de la ciutat.

Els visitants seran alhora els espectadors del nostre passat i, a vegades, els proposarem de ser-ne els actors, expressant-se a través de conferències, de projeccions de films, d'exposicions de fotos o de tallers, amb el tema central de la història local, però sempre emmarcada dins d'una visió històrica més general. Car en efecte, des de la nit dels temps, el Voló se situa en una cruïlla geogràfica entre mar i muntanya travessat pel riu Tec, però també és un lloc històric per tal com trobem encara els rastres d'una activitat humana intensa des de la prehistòria fins als nostres dies.

Des de la Casa de la Història del Voló es podran seguir com un fil d'Ariadna, uns itineraris constituïts d'indicadors i cartells que presenten els grans moments històrics de la vila, des de la prehistòria passant per l'antiguitat i l'edat mitjana, i a continuació, des del període modern fins a la nostra època

contemporània relatant la història local que s'hi relaciona. La Casa d'història del Voló mostra els moments històrics importants del Voló, com la guerra revolucionària de 1793 i 1794 que va oposar els generals espanyols Las Amarillas i La Unión i el general convencional francès, Dugommier que, finalment, va guanyar la batalla del Voló. Per això el nom del Voló és inscrit a l'Arc de Triomf de París.

Un altre moment àlgid fou la retirada dels republicans espanyols el febrer de 1939, en que una multitud de gairebé cinc centes mil persones començaven un llarg exili, algunes per sort, sobre les terres catalanes del Vallespir i del Rosselló. El Voló fou un dels majors llocs de pas de l'exili republicà. El 27 de gener del 1939, la frontera s'obria però la petita vila del Voló no estava gens preparada a un tal allau de refugiats. Malgrat tot, va esdevenir un centre d'orientació i d'ajut de milers de persones completament perdudes i desfetes.

Avui la Casa d'Història del Voló té el projecte i l'ambició de servir de pont i així de poder arribar a vertebrar i reforçar el tema de la Retirada i de l'exili dels republicans, que partint del Museu de l'Exili de la Jonquera, arribaria fins el Memorial de Rivesaltes, recentment inaugurat, passant per la Maternitat d'Elna, i la nostra Casa de la Història del Voló. □

CASA DE LA HISTÒRIA DEL VOLÓ. FOTO N. ZANOLIN

ANTIC PONT DEL VOLÓ. EL PONT NOU ES DIU LLUÍS COMPANYYS

Conversa amb: **THÉRÈSE PUIG,** *del mas de l'Abellà (Reiners)*

per Montserrat Cailà Guitart

La Thérèse i en Georges, el seu marit, ens reben en llur casa a Ceret, en un carrer tranquil allunyat del centre. Parlant amb ella, la Thérèse ens explica que ella ha estat pagesa, filla i néta de pagesos. Darrere la casa un hort permet als descendents de continuar la tradició. Uns cistells plens de tomates ben vermelles esperen que se'n faci confitura. La Thérèse parla un català net i clar. Li preguntem si va néixer a Ceret.

Jo som naixit a l'Avellà el 1928, un mas de la muntanya de Reiners que havia comprat el meu padrí el 1923

Ja el coneixem. És un mas molt antic, de l'edat mitjana, situat al camí del mas Patau i la Muntanyola.

Vam venir a Ceret el 1981 amb la meua nina, que s'està a dalt, i la seua família. Ja fa doncs 34 anys. A l'Avellà teníem moltes terres. Tots els camps eren treballats. Camps de blat, de blat de moro, de fajol... Amb un clap d'oliu magnífic a tocar de la casa.

Oliu allà dalt, a més de 400 m?

I tant! Portàvem les olives al molí de Millars i teníem oli per tot l'any. També ens fèiem tot l'any el pa. Tragínàvem els sacs de blat amb una burra al molí de Reiners. Al mas, hi havia el forn per coure el pa un cop pastat. Teníem ametllers, pruners, xais, cabres per desbrossar i vaques que dormien dessota de la nostra cambra. Te deien que escalfava. Jo no eri mai malalta. Tenia les galtes de farro!

Vau créixer al mas amb els vostres pares i els padrins?

Fins que vaig haver d'anar a escola amb els meus germans. Llavors els pares van partir de l'Avellà i vam baixar a cal Ferrer. Els padrins encara hi van restar.

D'on venia el vostre padrí? Com se deia?

Jean-Pierre Soulé, mes li deien en Peret. S'havia estat a Prat Lloser, a Ceret. Se va casar amb la Rosa Crich (Carig) de la Muntanyola i se'n varen anar a la Copa,

un altre mas de Reiners que ja és al sòl. Els aibres hi creixen ara dins les seves parets. Van tenir nou mainatges, l'ainat va venir al món a Prat Lloser en 1894, i el 1904 va néixer el meu pare.

El vostre pare, en Jean Soulé, era també pagès.

A 14 anys ja va començar a treballar la terra. Va fer de bosquerol. A l'hivern tallava castanyers. Eren tota una colla amb els seus germans i anaven a preu fet. Feien també boscos d'alzines. El pare tallava rulls amb el xerrac. Els rulls eren baixats amb matxos fins a la Creueta i allà venien camions a cercar-los. El meu pare llaurava amb les vaques! En tenien quatre, mentre dues tenien llet i vedells, llauraven amb les altres dues, i a la inversa. El jou és el pare que se'l fabricava de castanyer. El 1927 se va casar amb la meua mare, la Maria Viñas que venia de Maçanet de Cabrenys.

Expliqueu-nos com era la vida al mas?

Davant del mas hi havia l'era. Allí batien el blat amb la batolla. Primer calia sembrar-lo i el fer venir. Després segar-lo amb volants, lligar les garbes, formar els cavallons i apuntar la garbera esperant el moment de la batuda.

Com ho fèieu pel menjar?

De menjar no en mancava pas. Teníem llet, conills, pollastres, porcs, te feies venir llegums... La padrina anava a vendre al mercat dels Banys amb una panera sul cap i una a cada band! Menàvem fins i tot una vinya al Gau, a Palaldà. Anàvem a cercar els raïms a peu passant per cal Guillé i els portàvem a l'Avellà amb desques. Tota la mainada transportava una desca sus del cap amb sac-palls. Més tard, vam tragar els semalons amb la mula blanca de ca l'Escarrabill. Quan calia anar a cercar fogots de llenya, els estacàvem bé i també els carregàvem sobre el sac-pall. Al matí preníem un bol de llet amb una crema ben espessa amb mel o rasimat. La mare el

feia coent els raïms barrejats amb figues. Ens cuinava rostits, fricots de patanes amb vedell... I a la nit una torrada de pa amb sagí!

I per l'aigua i el llum?

L'aigua no era pas *facile*. La font del mas era massa calçinal. Anàvem sovint a la font de ca l'Escarrabill, sobretot quan plovia. A sota l'Avellà hi havia el moixal, amb ple de fonts, però pobres d'aigua. El llum el va fer posar el padrí cap al 1935. Nosaltres ja érem a cal Ferrer.

Éreu molt petita quan vau anar a cal Ferrer. Sabeu perquè s'anomena així aquest mas?

Allí s'hi estava la *tante Marie* Carig, casada amb en Pròsper Madern. En Pròsper era ferrer. A quatre hores del matí ja senties pim! pim! Era molt treballaire. Li portaven a ferrar les bèsties i fabricava les aïnes.

Heu dit que la vostra mare va néixer a Maçanet de C. Com es van conèixer amb el vostre pare?

El padrí, Josep Viñas, també pervenia de Maçanet. Era casat amb la Thérèse Pagès i van tenir vuit mainatges. Els quatre grans van néixer allí i els quatre petits a la Serra d'en Grill, a Sant Llorenç de Cerdans. Al cap de poc van anar a s'estar a la Muntanyola. Així que van ser veïns amb mon pare. Les famílies abans se casaven dins dels vilatges, s'ajudaven, eren pla i bé reunits al mateix indret. En un mas, quan hi havia mainada, cada un tenia el seu treball. Un, les vaques, l'altre, els porcs... La mare guardava el ramat, i quan se va casar, el seu germà la va reemplaçar. Gent de treball que se planyien pas mai, eren sempre contents.

I vós, on vau anar a escola?

Vaig estar quatre anys a l'escola de Reiners, que era al costat de la *mairie*. Quan tenia nou anys vam partir a viure al Vilar, i llavors vaig anar a l'escola del Pont de Reiners, on ara hi ha can Peroixa. A 12 anys i mig ja vaig tenir el certificat i vaig sàller d'escola. El mestre era enratjat. Vaig començar a cúser i ajudava la meua gent amb la terra. A 16 anys me vaig instal·lar de costurera al Vilar. Vaig brodar fins al 70 anys!

El 1937 doncs vau anar a viure al Vilar.

I m'hi vaig estar més de 50 anys. Els pares de la meua mare també se van desplaçar de la Muntanyola al Vilar el 1938. Llavors visquíem en

família. Els vells eren sempre assistits. Els padrins van ser arrendataris de can Drulla, el mas en forma de castell, sobre la font del Vilar.

Can Drulla és la casa més antiga del veïnat del Vilar. També se n'ha dit can Llobera i potser ja existia a l'època romana.

Allí feien tots de pagesos. Hi havia camps de blat, de blat de moro... Tenien vaques i la gent venia a cercar la llet. Posseïen un prat que arribava fins al Tec. L'aiguat del 40 se va endur tots els pomers d'aquell prat. Des de la Lloba, un rec portava l'aigua del riu. Fins i tot de cops hi baixaven truites i les agafàvem a pal·mamà. La muntanya del Vilar era plena de vinyes: la del Padrí, la de Putacola, la de Guillateres, la de la Tomba... Tot era bocinat. Cultivaven avellaners, i la mare tenia dos horts, un al Vilar, que encara menem, i un altre a la Cabanassa. També venia al mercat dels Banys.

On anàveu quan havíeu de comprar alguna cosa?

Al Vilar passaven dos *epiciers* i dos *bolangers*, en Vergés i el Manyo, un peixoner i en Conrado amb la carn. Compràvem a can Fusta o a can Peroixa, que també era cafè i els homes hi anaven a jugar a cartes. I si no a Ceret o als Banys.

Si convenia, anàveu arreu a peu o en bicicleta?

Per veure els parents, caminàvem del Vilar a Maçanet de Cabrenys passant pel mas Patau, Pla de Corts, el roc del Pou i les Salines. I a la nit altre cop cap a casa, amb una broma baixa espessa que no es veia el camí. A ca la meua tia de Teulís hi anava en bicicleta per fer botifarres. Al mateix temps li feia vestits. El pitjor del camí era la pujada del mas Sever.

El veïnat del Vilar és molt antic. Quantes cases té?

Al Vilar vell hi ha set cases: can Sales, ca la Caterinó, la nostra, can Fillols i can Xiquet, més can Drulla i can Gil. A sobre de l'església trobem ca l'Honorat. El meu oncle Jau la va comprar a l'Honorat de Ceret. Era una grossa casa vella. La varen desmuntar i en van fer un casot. Al veïnat de Dalt veiem ca la Marta, ca la Margarita, ca l'Helena, ca n'Adela...

I ca la Rostanya. És curiós, totes aquestes cases amb nom de dona! Quina era la festa principal del Vilar?

La festa major era el 15 d'agost, el dia de la Mare de Déu. La festa era quelcom de guapo, se feia a la

VISTA DE REINERS. FOTOS DE MONTSERRAT CAILÀ

plaça, on ara hi ha un petit pàrking. Els homes del Vilar netejaven la plaça i hi posaven drapeus tot al torn. A la font, els casats instal·laven una *buvette*. Al matí després de la missa, se feia el ball d'ofici, les balles a la tarda i a la nit. Venia una cobla i tocava passos, valsos, mazurques... El dia que van batejar la campana de l'església se va fer una grossa festa, amb un padrí i una padrina del poble, va venir el bisbe i tot! El 5 d'agost era la festa al Pont de Reiners, la Mare de Déu de les Neus. Les balles se feien sus la ruta principal, davant de can Fusta. I el 22 de gener, per sant Vicenç, a dalt al poble de Reiners.

Els altres dies de festa on anàveu a ballar?

De cops ballàvem a la ruta que puja a Reiners, prop del Pont. O bé cap a can Trilles a la ruta dels Banys. Els músics eren dos minyons que venien amb una mandolina i un violon. Els acordions els portaven en Benet de la Farga i els Sitjàs de Montalbà. El meu pare també *jogava* l'acordió i era cantaire

Durant la guerra era prohibit de ballar.

Ben segur. Mes a Reiners tothom anava als masos d'amagat dels alemanys. A ca l'Oliu, al Bac, a can Fonts de Tellet, a la Roura.

Vau passar gana amb la guerra?

Som pas patit fam jo. De pa n'hi havia pas. La meua padrina feia coques d'amagat, i el meu pare anava a cercar un xai a Teulís, més feia a polit perquè era defès. El tallava ben tallat, el feia coure i el posava en bocals de vidre amb greix. Amb la guerra va perdre l'hort, i havia d'anar a fer parceries a Teulís en bicicleta! Per se vestir descosíem les coses velles. Jo tenia un pardessus vell i amb els bocins vaig confeccionar un *manto*. Les clientes te portaven les coses velles, jo les descosia i au! ben planxat, en feia coses noves. M'havia cosit també una faldilla amb faixes de mon pare.

Els alemanys vigilaven la frontera.

A l'Avellà, una nit que el pare havia muntat a vetllar el padrí que era malalt, se van presentar dos homes vestits de capellà i van demanar perquè tenien el llum encès encara. Van mostrar el padrí al llit paralitzat. Llavors van demanar pel camí d'anar a Espanya i el pare va respondre "som pas d'aquí i en sé pas

cap de camí!" Penseu-vos si en sabia pas! La frontera no és guaire lluny. Més tard varen sapiguer que eren dos alemanys.

El Vilar, a l'altre costat del Tec, era en zona no ocupada.

Sí, mes quan jo anava a aprendre de cúser a can Borrell me calia travessar el pont de ferro i els alemanys eren allí i te demanaven els papers. El dia que es retiraven, varem veure *en face* del Vilar els camions dels alemanys baixant per la ruta cap als Banys. Erem tota una colla i ens vàrem posar en un corn, i tot d'un cop les bales xiulaven i ens van tirar dessús. Vam fuger i ens vam tancar a can Drulla, vam muntar a dalt i miràvem des de dalt de tot. L'endemà vam saber que havien mort qualcú de Reiners al pont de ferro.

Parleu-nos dels rodamóns que passaven pel Vilar.

Hi havia el Llapín, que va arribar a ser un home ric per una herència que va rebre. Bevia sempre. Quan tenia el pet, la meua mare només li oferia cafè i ell en volia pas. També passava una dona a comprar per les cases les pells de llapín i els pellots. Ja els hi guardàvem i ho pesàvem amb la romana.

A punt d'acabar l'entrevista arriba la vostra filla de l'hort i ens parla també en català.

Sempre hem enraonat en català amb ella. I mireu que la mestra els deia que els que parlaven el català a casa no serien bons en francès a l'escola. Al nin del meu petit fill, de dos anys, li dic coses en català i ell les repeteix.

Sou una dona forta i molt treballadora. Sempre en contacte amb la terra que us ha nodrit. Teniu una memòria extraordinària, les dates, la vida dels vostres padrins, el nom de cada lloc. Penso en el que m'heu dit de la mare i les padrines : "dones de treball i de se cuidar de la casa i de la mainada". Són els instints que han mogut les dones des que el món és món: treballar per llur família. De Maçanet de Cabrenys a l'Avellà, a cal Ferrer i al Vilar de Reiners. La gent es movien d'un band a l'altre per cercar terres millors. També és la història de la humanitat.□

L'hort de la Teresa, a Reiners

Exposició

DANI KARAVAN

al Museu d'Art Modern de Ceret

Per Nathalie Galissot, directora del Museu

Les obres monumentals de Dani Karavan, artista nascut el 1930 a Israel, que viu i treballa actualment entre París, Florència i Tel Aviv, s'inspiren en les fonts de diversos camps artístics i de reflexió de l'home i el seu entorn: l'escultura, el monument, l'arquitectura, l'urbanisme, la natura... Concebudes com tants altres espais destinats a commemorar la història i les tragèdies del segle XX, per subratllar la destinació d'un lloc, per retre homenatge, per interrogar la condició humana, també són llocs de vida, de reflexió, de recolliment o de comunió amb la natura. Conviden el visitant a una experiència particular que li reclama alhora pensament, sensibilitat i sensacions. Vehiculen un missatge humanista i universal,

tenen com a denominador comú preconitzar els valors de pau i de tolerància.

Dani Karavan va crear, a Portbou, *Passages*, obra en homenatge a Walter Benjamin, escriptor i filòsof jueu alemany que va posar fi als seus dies a la petita vila fronterera. Arribat fins a Portbou per un camí de muntanya i no sense grans dificultats, Walter Benjamin, tement que les autoritats espanyoles l'enviessin cap a la França de Vichy, es va suïcidar la nit del 26 de setembre del 1940.

Els materials utilitzats per Dani Karavan evoquen la idea que guia el seu plantejament: acer, vidre, però també i sobretot un remolí natural que es forma

sobre el mar, una olivera i una citació de Benjamin en homenatge a les víctimes anònimes dels conflictes. “Honrar la memòria de les persones anònimes és una tasca més àrdua que honrar la de les persones cèlebres. La idea de construcció històrica es consagra a aquesta memòria de les persones anònimes.”

Dani Karavan ha posat de relleu de manera remarkable el contrast corprenedor entre la bellesa del lloc i la destinació tràgica de Walter Benjamin. L'octubre del 1940, la filòsofa alemanya Hannah Arendt, que va venir a recollir-se darrere les traces del seu amic, escrivia: “El cementiri dóna sobre una petita badia, just a la vora de la Mediterrània. És de lluny un dels llocs més fantàstics i més bells que he vist en tota la meua vida.” Mig segle més tard, Dani Karavan utilitzarà tots els recursos naturals del lloc per guiar el visitant cap a una comprensió intel·lectual, sensible i emocional de la tragèdia: “Quan pugeu del mar, del túnel, només veieu el cel. Arribeu a la llum, a l'esperança, i, de nou, esteu bloquejats.”

L'exposició presenta la gènesi d'aquesta obra, de les primeres notes fins als esbossos preparatoris i maquetes, i permetrà comprendre el plantejament plàstic i filosòfic de Dani Karavan. Fidel a aquest plantejament, l'artista s'ha inspirat en els espais del museu per crear un entorn evocador de la seva obra de Portbou. Així el visitant trobarà en les sales documents, fotografies i dibuixos –alguns fets ara, especialment per a l'exposició– però també una instal·lació de vídeo i una olivera.

Vint anys després de la creació de *Passages*, l'exposició presenta per primera vegada al públic les darreres creacions de Dani Karavan: un conjunt d'escultures i de baixos relleus en formigó de terra, evocació de les arquitectures de terra comunes a diverses cultures i de la universalitat que enllaça aquestes cultures entre si. Reperent un vocabulari formal elaborat per ell mateix durant els anys 60, l'artista utilitza la terra per a la creació de noves formes mig arquitecturals i mig esculturals.

“Cinquanta anys després del Monument del Nègueb sentia la necessitat de retornar a obres de dimensions més petites, a la ‘música de cambra’. Així doncs, vaig començar a buscar bon material. De fet, per a mi, tots els materials són apropiats, jo ja n'he utilitzat un gran nombre al llarg de la meua carrera. Naturalment, tenia ganes de descobrir-ne de nous i fou llavors que s'obrí un camí davant meu: treballar amb la terra. Estava entusiasmat per aquesta idea.”□

MONUMENT DE WALTER BENJAMIN A PORTBOU
FOTO STUDIO KARAVAN

CASALS, la nissaga catalana de música

per Elisabet Tournon-Casals

Tothom coneix Pau Casals però poques persones saben que tres familiars seus foren grans músics que van viure a l'ombra del gran artista, mundialment conegut. Per aquest motiu he volgut presentar els tres altres membres músics de la meua família: Carles (pare de Pau Casals), Enric i Pilar Casals.

CARLES CASALS I RIBA (1852-1908). Carles Casals i Riba nascut al barri barceloní de Sants el 29 d'agost de 1852, fill de Miquel Casals i d'Eulalia Riba; mostrà des de molt jove un gran talent per a la música. La seva tia Antònia tocava força bé el piano i li va donar classes de piano abans de fer-li emprendre seriosament els estudis de música amb el mestre més important de Sants, A. Peirot. Als dinou anys va acabar tots els cursos i començà a donar algunes lliçons. El seu instrument preferit era l'orgue. El seu amic Pere Simó, instal·lat al Vendrell com a barber, li va fer saber que la plaça d'organista de la vila era vacant i que es presentés com a candidat. Després d'haver-lo audicionat, la plaça li va ser adjudicada el 1872, pocs mesos després de complir els vint anys. Carles Casals i Pere Simó fundaren el *cor la Lira* del Vendrell, grup musical, que encara avui existeix. Carles sabia ense-

nyar i tingué gran nombre de deixebles i alguns varen tenir força èxit, com fou el cas de Benvingut Socias, Ventura Dini, Josep Raventós i Pau Casals. Donava classes al primer pis del número 2 del carrer de Santa Anna, on nasqué Pau Casals el 29 de desembre de 1876. Quinze anys més tard va néixer Enric Casals.

ENRIC CASALS (1892-1986) Jordi Lara en la presentació del disc de sardanes d'Enric Casals escriví el 2002: "Llegat creatiu d'un dels músics catalans més prestigiosos i influents del segle XX. Quan va morir, el 31 de juliol de 1986, ningú no va posar en dubte que havíem perdut un gran músic". A la Vanguardia del 2 de setembre de 1986 Lluís Claret va escriure que Enric Casals era, en certa manera, el Dvorak català. Enric Casals va néixer a Barcelona el 5 de juliol de 1892. Com que Pau, el seu germà gran, volia ser violoncel·lista per això els seus pares pensaven que no podia tocar el mateix instrument. Pau Casals va ser per l'Enric com un pare perquè Carles Casals va morir quan l'Enric només tenia setze anys. Els dos germans tenien moltes afinitats malgrat la diferència d'edat. Abans de sopar, tocaven les sonates de Mozart i Beethoven, l'Enric al violí, Pau al piano. Pau Casals el va enviar a Praga per perfeccionar la tècnica de violí amb J. Crickboom. Als 20 anys, en tornar de Praga va ser nomenat violí solista de l'Orquestra Simfònica de Barcelona dirigida pel mestre Lamote de Grignon. L'any 1912 va actuar com a solista juntament amb el doctor Albert Schweitzer a la Missa en si menor de Bach. El mateix any va anar a Sant Petersburg per ocupar la plaça de violí solista de la *Kuror Symphonische Orquestra*. En acabar l'any de contracte, va embarcar cap a Amèrica del Sud. Després va tornar a Barcelona per casar-se, malgrat el contracte que tenia al Brasil, es va quedar a Barcelona per ajudar el seu germà a la creació de l'orquestra Pau Casals. Enric Casals va ser el principal ajudant i l'instrumentista de les obres del seu germà com *Sant Martí del Canigó* orquestracions per a cobla, orquestra i per a violoncels, *El Pessebre o l'Himne de la Pau de las Naciones Unidas*. Va fundar el quartet de corda Enric Casals el 1921, i oferir molts concerts arreu del món amb el seu quartet i amb les

ENRIC CASALS, GERMÀ DE PAU CASALS

orquestrs més prestigioses tant com a violí solista que com a director d'orquestra. Va dirigir Serge Prokofieff en l'estrena del seu segon concert de piano, del qual ell n'era solista. Com a compositor va escriure més d'una vintena de sardanes, la primera quan tenia catorze anys, *La nena Galant* (1906) inspirada en qui seria, més tard, la seva esposa. Les seves sardanes de concert van rebre molts premis i algunes es poden ballar, com *La sardana de carrer*. La sardana *Heroica* de 1919, dedicada al seu germà era el bis quan Pau Casals dirigia un orquestra fora de Catalunya. També va escriure el concert per a violoncel i orquestra (1945) i *La suite per a violoncel sol* (1973) dedicat a Pau Casals. A partir de 1955 va assumir la direcció del Festival de Prades. Fou un gran pedagog tant de violí com d'interpretació. Va crear l'Institut Musical Casals i els seus deixebles van ocupar alts càrrecs, catedràtics de conservatori o eminents concertistes com Lluís Claret, Gonçal Comellas o Pilar Casals.

PILAR CASALS (1920-2000) En el seu llibre Enric Casals va escriure: «A casa, la música era el que es respirava en tots els moments i, de tal manera que, en una ocasió la Pilareta que acompanyava la seva mare a casa de la modista, es van adonar que havia desaparegut i comparegué dient: mare on tenen els violoncels en aquesta casa?». Als cinc anys quan va començar a tocar el piano, ho feia tan bé que Pau Casals va dir que seria una gran artista. La Pilar fou deixeble de la senyora Francesca Vidal, vídua de Francesc Capdevila, pel violoncel, Yvonne Atenelle pel piano i després del seu pare Enric Casals. Tenia una tècnica claríssima i una afinació absoluta. Tant és així que als seus concerts volia fer una primera part tocant el piano i la segona part tocant el violoncel, però el seu pare li digué que havia d'escollir un sol instrument per als concerts, i va escollir el violoncel. Pau Casals deia "la Pilareta té veritablement el do perquè és veritable, i emocional". Pau Casals li

va regalar un violoncel del luthier francès Laberte. La seva carrera començada el 1942 fou curta però molt exitosa. Va fer concerts a París, Lisboa, Madrid, Barcelona, etc. amb crítiques molt elogioses. Ramon Novell escrivia: "Herència difícil, però Pilar Casals sap fer-hi honor amb gran dignitat". El 1947 a l'estrena a Barcelona del *Concert en fa major per a violoncel i orquestra* d'Enric Casals i dirigit per ell mateix, la solista va ser Pilar Casals. Varen tenir molt bones crítiques i un èxit contundent: a oferir nombrosos concerts fins el 1953 en què va abandonar la carrera artística per motius familiars. □

PILAR CASALS, NEBODA DE PAU CASALS

Bibliografia:

E. Casals (1979): *Pau Casals, dades biogràfiques inèdites, cartes íntimes i records viscuts*. Ed. Pòrtic, Barcelona

A LA DRETA DE PAU CASALS, LA SRA FRASQUITA CAPDEVILA I LES SEVES NEBODES ENRIQUETA I PILAR

Sardana de la PAU

Pablo Picasso, 1953

Per Edgar Bardagué, Ceret

El 1953, jo tenia uns catorze anys, quan vaig tenir l'ocasió i sobretot la sort de fer la foto de Pablo Picasso que podeu veure aquí sota, amb el meu aparell Kodak tot just estrenat. Era cap al migdia del 20 de setembre del 1953, a la primera planta del Gran Cafè de Ceret. Al costat de Picasso hi havia a la seva esquerra, Edouard Pignon i Hélène Parmelin, i a la dreta i dempeus, el director del diari « Le Travailleur Catalan » que també era membre del consell federal del partit comunista francès.

PABLO PICASSO AMB ELS MEMBRES DEL PARTIT COMUNISTA DE CERET, EL 1953. FOTO EDGAR BARDAGUÉ

El meu pare, en Pere Bardagué que, en aquell moment, era el secretari de la secció del Ceret, va dir-me que si l'acompanyava al Gran Cafè tindria una sorpresa. I efectivament, vaig tenir la sort de veure i conèixer Pablo Picasso. Amb els seus amics, Picasso acabava d'assistir a una 'corrida' a la plaça de braus de Ceret, amb el pintor Edouard Pignon i d'altres

amics seus. En el moment de l'aperitiu, un dels membres del partit comunista de Ceret, en Pere Mau, que era present a la sala va demanar a Picasso, si els podia fer un dibuix per a la secció del partit de Ceret. I Picasso molt amablement va acceptar i, després d'haver demanat un paper i d'haver rosegat una mena de llapis o d'estilo, gairebé espontàniament, va dibuixar una sardana emblemàtica de Ceret, que ell mateix va batejar amb el nom de «Sardana de la Pau». Cal precisar que eren uns anys durant els quals el partit comunista lluitava contra la guerra d'Indoxina, que va durar del 1946 al 1954. Picasso amb d'altres artistes i intel·lectuals recolzaven el Moviment de la Pau, una organització pacifista creada el lendemà de la Segona Guerra Mundial pels moviments de la Resistència, i que era inspirada pels comunistes.

En Pere Mau va guardar el dibuix durant un cert temps, i finalment, d'acord amb els seus companys, va oferir-lo al Museu d'Art Modern de Ceret pocs anys després. D'estranya manera, el nom de la «Sardane de la Pau» de Picasso fou canviat el 1998, pel de «Sardane à la colombe», però el 1999, amb un grup d'amics vàrem intervenir a prop de la directora del museu, la Josefina Matamoros, que va restituir el nom original. Avui al museu de Ceret, a sota del dibuix de Picasso, hi ha una inscripció que no correspon exactament als fets, per aquest motiu, i com que vaig ser un testimoni privilegiat, he volgut escriure aquest breu article per a restituir la realitat i fer un darrer homenatge a Pablo Picasso i a la Pau. □

Foto: Fundació Campalans, Barcelona.

Homenatge a Teresa Rebull,

de Gentil Puig i Moreno, Ceret, 14 de maig de 2015

Vaig conèixer Teresa Rebull al Casal Català de París el maig del 1958, ara fa 57 anys! I el dissabte 10 d'abril de 2015 érem junts a La Jonquera, on la Teresa exposava les seves darreres pintures amb les de Miquel Arnaudies de Ceret. No són pas dues coincidències ans més aviat dues dates significatives de la llarga trajectòria i la vida de la Teresa. Quatre dies després del 10 d'abril ens deixava. Aquest fet m'ha sobtat i profundament commogut.

Teresa Rebull, la gran dama de la cançó catalana antifrancista, republicana i d'esquerres se n'ha anat de puntetes, precisament aquest 14 d'abril de 2015, aniversari de la proclamació de la Segona República, l'any 1931. Teresa Rebull, símbol de l'escena musical catalana, ha mort al seu domicili del carrer de Sant Pere, prop de la platja de Banyuls de la Marenda.

Teresa tenia 95 anys i encara pintava, era una cantant cèlebre però també una pintora de talent poc coneguda que expressava amb mil colors, fins a l'últim moment, una llibertat total; la llibertat, una de les seves més grans passions. Només quatre dies abans

de la seva desaparició, li vaig dir que, després de totes les intervencions mèdiques que acabava de sofrir, la trobava serena i sempre tan bella. Tots junts, contents i alegres, vàrem brindar amb cava al centre cultural Can Laporta de La Jonquera.

El dissabte 9 de maig, a la cloenda homenatge de l'exposició de Can Laporta on assistien els seus dos fills, Daniel i Germinal, la seva germana Azucena i molta més gent, l'alcalde de la Jonquera, Sònia Martínez va pronunciar unes paraules molt emotives recordant el paper de les dones catalanes durant la República. I Teresa Rebull era la representant típica d'aquelles dones joves, belles, alegres, modernes, combatives i revolucionàries. Mai no recordarem prou el que van representar aquelles dones joves sobretot després de la llarga nit franquista que les va anorrear.

Teresa Soler va néixer el 21 de setembre de 1919 en un barri obrer de Sabadell. De jove, el juliol del 1936, va militar al POUM (Partit Obrer d'Unificació Marxista). Un partit revolucionari d'esquerres del qual el seu futur marit Josep Rebull, va ser-ne un destacat dirigent. Amb

la derrota republicana i la victòria del feixisme, als vint anys Teresa passava la frontera pel coll d'Ares cap a l'exili, el febrer del 1939 (i jo, als 5 anys pel Pertús).

Els primers anys de l'exili a França va participar, al costat del Josep, a la resistència contra l'ocupant nazi. Josep Rebull serà fins i tot detingut per la Gestapo alemanya. Després de la guerra mundial, la parella va instal·lar-se a París. Durant els anys 50, Teresa treballava com a venedora, ballarina i actriu, i tingué el privilegi de ser amiga d'intel·lectuals i artis-

1

tes, com Simone de Beauvoir, Albert Camus, Georges Brassens, Boris Vian, Juliette Gréco, el gran actor Gérard Philippe. Tots ells testimoniaven una solidaritat indefectible amb els exiliats republicans catalans i espanyols. Durant aquella època jo freqüentava el Casal Català de París, on vaig conèixer la Teresa. Ens vam veure sovint del 1958 al 1962 i discutíem amistosament sobre la lluita antifranquista amb els amics Quico Vila-Abadal, Ambrosi Carrion, Romà Planes i Angel Castanyer.

D'ençà del Maig del 1968 a París, Teresa Rebull, va integrar-se al moviment de la Nova Cançó catalana i va començar a actuar el febrer de 1969 acompanyada de Lluís Llach, Ovidi Montllor, Raimon i Quico Pi de la Serra. Teresa Rebull va ser coneguda com l'"àvia" de la Nova Cançó perquè s'hi integrava als 50 anys, quan la majoria dels "Setze Jutges" eren molt més joves. Esdevindria una passionaria de la Nova Cançó.

A més de compondre les seves pròpies cançons, Teresa Rebull va musicar poemes d'escriptors com Joan Salvat Papasseit, Miquel Martí i Pol, Marià Mercè Marçal, Enric Brufau, Josep Marimon, Francesc Català, Jordi Pere Cerdà, Rosa Leveroni, Simona Gay i el nord-català, Josep Sebastià Pons. A la seva discografia hi ha àlbums com *"Teresa Rebull"* (1969), *"Mester d'amor/Joan Salvat Papasseit"* (1977), *"Papallones...i més"* (1984), *"Camí de l'argilada"* (1986), *"Cançons populars catalanes"* (2002) i *"Teresa Rebull. Cançons, 1969-1992"* (2004), un àlbum que reuneix 44 cançons. També fou una de les cantants que va participar en l'àlbum antològic *"Dones, flors i violes. La dona en la cançó catalana"*, amb Bella Dorita, Maria del Mar Bonet, Núria Feliu, Maria Cinta, Guillermina Motta i Rosa Maria Sardà.

L'any 1971 la família Rebull, amb la seva germana Azucena Soler s'instal·len a Banyuls de la Marenda, on estiuejaven d'ençà dels anys 60. Potser per a estar més a prop de la Catalunya preautonòmica, durant la transició democràtica. Des d'allà podia traslladar-se més fàcilment a Barcelona.

Després de la mort del dictador, l'any 1976, amb Enric Adroher, Ramon Fernández Jurado i altres vells militants del POUM, Teresa va incorporar-se al procés d'unitat socialista i va ser (com jo, novament) militant del PSC de Joan Raventós, de Raimon Obiols, de Maria Aurèlia Campmany, Marta Mata i Ernest Lluch. Després, d'ençà de la meua arribada a Ceret, l'any 2000, Teresa m'empaitava sovint per crear una agrupació socialista a la Catalunya del nord que, malauradament, mai no va existir. □

FOTO 1, FUNDACIÓ CAMPALANS, BARCELONA.
FOTO 2, AJUNTAMENT DE LA JONQUERA

2

El basc o èuscar: una llengua antiga, una llengua de futur?

Xarles Videgain, Baiona

Els bascos estem acostumats a la pregunta que ens fan sovint sobre l'origen de l'euscar, la llengua basca. Deu venir del berber, de les llengües caucàsiques, de l'íber? De propostes no n'han faltat. Cal dir però que per molts bascos, com ara jo, el que ens preocupa, no és tant l'origen d'aquesta llengua com el seu futur. En efecte, per més misterios que sigui l'origen de la llengua, és encara molt més sorprenent que la llengua basca hagi sobreviscut fins als nostres dies, sobretot davant l'empenta de les llengües vingudes del llatí, com les llengües d'estat, el castellà i el francès. Una llengua situada, a més, en un territori reduït, parlada per una població poc nombrosa (entorn d'unes 600 000 persones actualment), sense poder polític ni militar de gran envergura, que mai no ha tingut una administració pròpia, però va resistir a la desaparició pura i simple, i alhora amb un rebrot actual la Comunitat Autònoma d'Euskadi. Per contra, la situació de la llengua al País basc del nord és molt problemàtica.

Els especialistes pensen que d'ençà de la prehistòria unes poblacions que parlaven un protobasc ja eren instal·lades a la zona actual del País Basc d'ençà del neolític. D'altres, com Cavalli-Sforza, pensen fins i tot que la llengua era parlada fa uns 40 000 anys. Des del punt de vista de l'espai, és cert que la Gascunya actual on ara es parla l'occità, en la seva variant gascona, també va conèixer poblacions que practicaven un idioma proper del basc actual: prop de Catalunya, al costat de Sant-Gaudens, al Comenges, nombrosos monuments funeraris duen inscripcions llatines del segle Vè, farcides de paraules comprensibles per qualsevol bascófon, tals com *Andere* ('dona') *Cison* ('home') *sembe*, 'fill'. I segons el filòleg català Joan Coromines entorn de l'any 1000 encara es parlava un dialecte basc a la comarca del Pallars. És freqüent la toponímia basca al Pirineu català (com

per exemple: Àger, Andorra, Aran, Esterri, Gerri, Suert, Ur, Urgell).

El territori de la llengua basca era doncs molt més estès i es va anar esconjint segle rere segle. No obstant, d'ençà de la fi de l'edat mitjana, les seves fronteres no han canviat al nord i a l'est amb l'occità i el francès com a llengües veïnes, mentre que han retrocedit progressivament, Bidassoa ençà, i sobretot a la vessant mediterrània. Fa molt de temps que a Pamplona o Vitoria ja no hi parlen basc. Així, *Euskal Herri* (el País basc), comprèn la comunitat d'Euskadi, Navarra, i les tres comarques del nord sense personalitat administrativa; Sula, Baixa-Navarra i Labur. El conjunt del País basc només comprèn entorn d'un 25% de bascófons o *euskaldun*.

Fins a la recent aparició d'una llengua unificada estàndard recent el basc ha conegut una gran fragmentació dialectal, i els parlars ocupaven uns espais amb dimensions i poblacions diverses. La comprensió

mútua entre parlars veïns sempre ha existit però també les diferències. Suposem ara que un amic optimista m'invita a la muntanya. Si és de Biscaia, prop de Gernika, em dirà: *Datorren domekan, mendixen egongo nok*. Si és suletà, prop de Mauleó en dirà: *Daigün igantian, borthin nūkek*. Com es veu, les dues frases són bastant distintes i suposen un gran esforç de comprensió. A les dues frases, un català potser reconeixerà dues paraules provinents de les llengües romàniques. El biscaia utilitza *domeka* per 'diumenge', el terme general és *igande*, d'on prové el mot suletí *igantian*. El suletí tradueix 'muntanya' per *borthū* en el qual es retroba un mot semblant al català *port*, no pas com a 'lloc estret per on passa un camí d'una muntanya a una altra', sinó per a una zona elevada. Els dos parlars, suletí i biscaia, recòrron doncs a manlleus, *domeka* per 'diumenge' i *borthū* per 'muntanya, port'. Cal afegir un matís sobre l'encavalgament dels usos: si el terme *domeka* és propi del biscaia i ignorat dels altres parlars bascos, *borthū* és propi del parlar suletí, però aquest coneix l'altre mot per 'muntanya' que és *mendi*, proposat pel biscaia i conegut a tot el domini basc, llevat que el suletí posseeix un mot especial per l'alta muntanya, el mot *borthū*. Els suletins comprenen la forma d'altri, *mendi*, mentre que *borthū* és endèmic i més hermètic. La fi de frase, el biscaia *egongo nok* i el suletí *nūkek* tenen una significació molt propera: per al verb 'ser', el biscaia recorre al verb *egon*, equivalent a 'estar' català i juga sobre la diferència com 'esser' i 'estar'; el suletí no en fa cas, i pensa el futur de manera molt sintètica. L'essencial és que certs elements són comuns a les dues frases.

El 1968, l'Acadèmia de la llengua basca, *l'Euskaltzaindia*, va construir les bases del basc unificat, *l'Euskara batua*, una llengua que permetia, amb dificultats, però finalment amb èxit, que la intercomprensió es desenvolupés ràpidament. Va ser gràcies als coneixements lingüístics dels acadèmics, tals com L. Mitxelena, i es va beneficiar del moviment progressista basc representat per homes com, Txillardegui, Davant, Landart, Altuna, San Martin, Villasante: era l'època on hi havia un front cultural potent. Des de llavors, la producció literària fou escrita en l'estàndard, tot continuant una tradició històrica: recordem que el primer document publicat en basc data del 1545; la majoria de les obres de la literatura basca abans de l'època moderna tractaven només del tema religiós, i no podien comparar-se amb la lírica occitana o catalana.

Més amunt em deixat entendre que l'horitzó de la llengua basca era carregat de núvols al País basc del nord. El francès és la llengua única de la República i França encara no ha ratificat la Carta europea de les llengües regionals i minoritàries. Fer de tal manera que la llengua basca sigui oficial o co-oficial sembla doncs un repte herculeà. La tasca del moviment basc a favor de la seva llengua va ser eficaç i va produir resultats molt visibles a Euskadi, i menys espectaculars al nord. Així el basc va poder entrar en uns nous àmbits socials en els quals no era present, com els mitjans de comunicació i d'ensenyament. Va esdevenir la nova llengua d'aquests àmbits, gràcies a un esforç gegantí conduït per les ràdios privades d'expressió basca, per les *ikastoles* de l'associació Seaska, pels ensenyants del secundari de les diverses xarxes públiques i privades o de l'ensenyament superior, per l'alfabetització dels adults, i tot plegat, amb el suport d'un ventall de nombroses forces polítiques que anaven més enllà dels nacionalistes bascos.

Nogensmenys l'estatut de la llengua basca del nord és fràgil i el seu ús no és tan consolidat com a Euskadi. Calia aconseguir que la llengua basca no fos únicament una qüestió individual, sinó també una qüestió social i pública, les diverses forces vives van haver de pronunciar-se; va esdevenir un tema polític que concernia tota la població, el personal polític i els representants de l'Estat. França ja no pot ignorar el problema, els bascos l'han col·locat en l'espai públic, associat a un nou govern local, és un pas important, sense ser una victòria. Ens demanem si l'Estat francès vol realment provocar la inseguretat lingüística dels bascos i la insatisfacció dels no-bascòfons, que desitgen conèixer *l'èuscar*. No sabem si vol i si pot resoldre la situació, sense negar la seva llarga tradició jacobina. En tot cas, els bascos farem com si la via fos oberta.□

FULL DE SUSCRIPCIÓ A LA REVISTA "VALLESPÍR"

Editada pel Centre Cultural Català del Vallespir

Nom Cognoms
 Adreça Població
 Codi Postal País

Caixa o Banc Agència
 Adreça Població
 Codi Postal País Telèfon
 Número de compte

Autoritzo a cobrar la subscripció de la revista **Vallespir**, preu anual 10 €, a:
Caisse d'Epargne Languedoc-Roussillon
 Agència 66220, Codi Establiment 13385
 38, Rue Saint Ferréol - 66400 de CERET.

Des de França, al compte del Centre Cultural Català del Vallespir (CCCV),
 N°: 04 4505059 45 09 331

Des de d'altres països d'Europa al compte del CCCV,
 N° IBAN: FR76 1348 5662 2004 4505 0590 445 N° BIC: CEPARPP348

Data

Signatura

Fer fotocòpia del full, omplir i enviar a:
 G. Puig-Moreno 2, carrer Pere Camó, 66400, CERET

Trabucaire Editions

2 c/ Jouy d'Arnaud
 F-66140- Canet
 tél/fax: 04.68.73.17.66
 Entrepôt: 11 rue Traverse de Pia - BP 4106-
 66043 **Perpinyà Cedex**
 04.68.61.02.82
 e-mail: trabucaire@wanadoo.fr
 Site internet: www.trabucaire.com

C/ Pep Ventura, 8 - 1er, 2a
 17600 **FIGUERES**

www.omnium.cat/alt-emporda

La Llibreria

C/Perelada 57 - Figueres
www.llibrestext.com

Generalitat de Catalunya
 Casa de Perpinyà

1, Carrer de la Fusteria
 F-66000 **PERPINYÀ** - França
 Tel. 00 33 468 35 17 14
 Fax 00 33 468 35 29 34
 e-mail: casaperpinya@gencat.net

le
Cheval
 DANS
l'arbre
 —
LIBRAIRIE
 26, Bd Maréchal Joffre
 66400 **CÉRÉ**
 tél./fax 04.68.87.68.38

musée
d'art
moderne
Céret

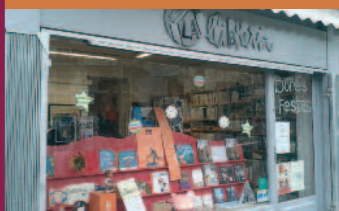

Escolteu-nos al 100.8 FM
 46, carrer dels Agustins - 66000 **PERPINYÀ**
radio@arrels.net

balzac.editeur@wanadoo.fr
 30 rue des Anglais, 66390 Baixas, France

www.editeur-balzac.com

Plaça Joan Payrà, 7 - 66000 **PERPINYÀ**
 Tel: (00 33) 4 68 34 33 74
 e-mail: lallibrieriaperpinya@gmail.com
www.llibreriacatalana.com

Carrer Cort Reial, 3
17004 GIRONA
 Tel. 972 211 773

Georges GUISET

5, rue porte d'Espagne
 66230 **PRATS DE MOLLÓ-LA PRESTE**
 Tél: 04 68 39 70 40
 Fax 04 68 39 79 16

La Federació